

Kultúrne aktivity a spolky Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1941

Ján Tkáč

TKÁČ, Ján. Cultural Activities and Associations of Slovaks in Vojvodina in the Years 1918–1941. In *Historický zborník*, Vol. 32, 2022, No. 2, pp. 62-87.

Abstract: The subject of this study is to present a summary of the cultural activities of Slovaks in Vojvodina in the Kingdom of Yugoslavia in the years 1918–1941. The Slovak minority in Vojvodina was numerous and nationally aware in the period under review. In each village, Slovaks of Vojvodina developed Slovak folk culture and founded associations. The most important manifestations of cultural activities amongst Slovaks in Yugoslavia between the world wars include the work of book clubs and amateur theatres. In some communities, they founded choirs. Slovak villages started to engage in playing soccer. Following the example of Czechoslovakia, Sokol societies were established in some communities. In 1932, the most important cultural association in Yugoslavia, Matica Slovenská, was founded during the festival. It evolved its activities through its branches. The most active were theatre, public enlightenment, national economy branches and educational section. The first Chairman of Matica Slovenská was the lawyer Ján Bulík. For the first time in history, also women established their own society. All the Slovak and Czech associations in Yugoslavia were sponsored by Československý zväz (the Czechoslovak Union), founded in Osijek in 1921.

Keywords: Slovaks in Vojvodina; book clubs, amateur theatres; clubs; Matica Slovenská in Yugoslavia; Slovak National Festival in Petrovec.

Vojvodina je v súčasnosti autonómna oblasť nachádzajúca sa na severe Srbska. V 18. – 19. storočí to bolo územie južného Uhorska. Vtedy sa v južnom Uhorsku usadili niektorí Slováci, ktorí prišli zo Slovenska alebo z územia dnešného Maďarska. Administratívne bolo územie dnešnej Vojvodiny začlenené do Báčsko-Bodrockej (Báčka), Torontálskej (Banát) a Srijemskej (Sriem) župy. V polovici 19. storočia Habsburgovci zriadili na území dnešnej Vojvodiny a Tamišského Banátu Vojvodstvo Srbsko a Tamišský Banát, kde mali Srbi asi štvrtinové zastúpenie. V roku 1860 bolo vojvodstvo zrušené a jeho územie začlenené do župnej správy Uhorska.¹ Tieto udalosti pomohli tomu, aby sa bývalé územie Vojvodstvo Srbska a Tamišského Banátu začalo postupne nazývať Vojvodina a jeho územie spájať so Srbmi. Kým pomenovania Báčka, Banát a Sriem boli bežné už v 19. storočí (aj medzi Slovákami), pomenovanie Vojvodina sa všeobecne začalo používať po roku 1918, keď sa stala súčasťou Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov

¹ PALIĆ, Milenko. *Srbi u Mađarskoj – Ugarskoj do 1918*. Novi Sad : Futura publikacije, 1995, s. 283-286.

(SHS) – Juhoslávie,² a to najmä medzi Srbmi. U ostatných národov sa tak stalo až po druhej svetovej vojne. V medzivojnovom období však Vojvodina nebola samostatnou administratívnou jednotkou. Do roku 1922 pretrvalo staré župné zriadenie. V rokoch 1922 – 1929 bolo jej územie rozdelené na oblasti. Až v roku 1929 sa územie Báčky, Banátu a Sriemu ocitlo v rámci jednej administratívnej jednotky Dunajskej bánoviny, kde patrila aj Šumadia v severnom Srbsku (s výnimkou Belehradu). Sídлом Dunajskej bánoviny bol Nový Sad.³ Po roku 1945 bola z Báčky, Banátu a Sriemu vytvorená Autonómna oblasť Vojvodina v rámci Srbska.

V čase pripojenia územia dnešnej Vojvodiny k Juhoslávii žilo na jej území približne 1 365 596 obyvateľov. Etnické zloženie tohto územia bolo veľmi pestré. Najpočetnejší boli: Srbi a Chorváti 502 415 (36,80 %), Maďari 376 107 (27,71 %), Nemci 316 107 (23,10 %), Rumuni 69 530 (5,10 %), Slováci a Česi 48 666 (3,30 %), Židia 19 069 (1,40 %), Rusíni 11 471 (0,80 %). Srbi a Chorváti boli považovaní za jeden národ. Odhaduje sa, že Srbov bolo okolo 400 000, čo činí necelých 30 % z celkového počtu obyvateľov. Podobne Slováci a Česi boli považovaní za jeden národ.⁴

Kultúra a spolková činnosť Slovákov vo Vojvodine je téma, ktorá je dobre spracovaná. Venovali sa jej viacerí slovenskí autori z radov vojvodinských Slovákov, na ktorých práce sa odvolávame v tejto štúdii. Napísané boli ako samostatné knižné diela, vedecké štúdie v rôznych zborníkoch alebo články v monografiách o slovenských obciach vo Vojvodine. Predmetom tejto štúdie je podať súhrn kultúrnych aktivít Slovákov vo Vojvodine v osobitnom historickom období v Kráľovstve Juhoslávia v rokoch 1918 – 1941. Slovenská menšina vo Vojvodine bola v tomto období početná a národne uvedomelá. V každej obci, kde žili Slováci, rozvíjali slovenskú ľudovú kultúru a zakladali spolky.

Medzi najvýznamnejšie kultúrne prejavy Slovákov v Juhoslávii medzi svetovými vojnami patrilo pôsobenie čítacích spolkov, tzv. slovenských čítacích kruhov, a divadelné ochotníctvo. Čítacie spolky boli najpočetnejšie. Do povedomia dedinských ľudí sa výrazne zapísali. Napríklad, ešte niekoľko desaťročí potom, ako po druhej svetovej vojne prestali jestvovať, už v období socializmu, budovu bývalého čítacieho spolku v Hložanoch miestni obyvatelia volali „krúžok“. V Kulpíne, Pivnici, Silbaši, Starej Pazove, Erdevíku a Kysáči boli čítárne založené ešte pred prvou svetovou vojnou⁵ a v Petrovci aj knižnica.⁶ Po prvej svetovej vojne vznikli čítárne a knižnice v Hložanoch, Slovenskom Aradáči, Padine, Palánke, Selenči a Vojlovici.⁷ Stali sa šíriteľmi kultúry a v mnohých obciach

² Od roku 1929 sa názov štátu zmenil na Kráľovstvo Juhoslávia.

³ Bánovina alebo bánstvo. Vyššia administratívna jednotka Kráľovstva Juhoslávie v rokoch 1929 – 1941. V Juhoslávii bolo spolu deväť bánovín.

⁴ GAČEŠA, Nikola L. Demografске i socialne prilike u vreme prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918 godine. In SMILJANIĆ, Milutin (ed.). *Prisajedinjenje Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918*. Novi Sad : Muzej Vojvodine, Institut za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 1993, s. 50-51.

⁵ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít. In BENŽA, Mojmír (ed.). *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Juhoslávii*. Báčsky Petrovec : Matica slovenská v Juhoslávii, 2002, s. 61-81.

⁶ ČAJAK, Ján. Nedeľná škola. In *Národný kalendár na priestupný rok 1940*, roč. 21, 1939, s. 65.

⁷ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít, s. 61-81.

boli hlavnými hýbdlami kultúrno-osvetovej činnosti. Okrem čítania kníh a časopisov mali za cieľ organizovať stretnutia svojich členov, rozhovory, vzdelávať a prebúdzat' národné povedomie. Z členských príspevkov a z peňazí získaných organizovaním večierkov, na ktorých boli prednášky, divadelné predstavenia alebo sa predávali staré noviny a časopisy, sa kupovali knihy, noviny a časopisy zo Slovenska.

Ešte pred prvou svetovou vojnou v rokoch 1906 – 1915 žil na odpočinku v Hložanoch spisovateľ Karol Miloslav Lehotský.⁸ Z vojvodinských Slovákov bol po prvej svetovej vojne literárne činný evanjelický farár v Starej Pazove Vladimír Konštantín Hurban,⁹ známejší pod pseudonymom Vladimír Hurban Vladimírov, ktorý písal divadelné hry (napr. *Milica Nikolićová*, *S.O.S.*, *Homo sapiens!*), operetu *Pekná nová maľovaná kolíska* a iné. Podobne mladý básnik Juraj Mučaji so zbierkou básní *Rozvravené srdce*. Ján Čajak ml.¹⁰ v tomto období písal básne a poviedky. Koncom tridsiatych rokov 20. storočia začal písať básne Pavel Sabo (Paľo Sabo-Bohuš).¹¹ Prvou akademickou maliarkou z radov vojvodinských Slovákov bola Zuzka Medveďová, ktorá žila a pôsobila po prvej svetovej vojne v Petrovci.¹²

Neodmysliteľnou súčasťou kultúrneho života v slovenských obciach boli divadelné predstavenia nacvičené miestnymi ochotníkmi vo voľnom čase. Pred prvou svetovou vojnou sa spomínajú divadelné predstavenia v Petrovci (1866), Selenči, Palánke, Starej Pazove, Kulpíne, Hložanoch a v Kovačici. Po roku 1918 sa začali organizovať aj v ostatných obciach ako napríklad v Erdevíku, Vojlovici, Kysáči.¹³ Ochotnícke divadelné predstavenia a kultúrne večierky sa konali hlavne počas zimných mesiacov. Ich organizovaním sa zaoberali miestne čítacie spolky, hasičské spolky, cirkevné spevokoly, spolok československých akademikov, sokolské jednoty, spolok československých žien a Matica slovenská v Juhoslávii. Najaktívnejšie z nich boli čítacie spolky. Divadelný odbor Matice slovenskej sa pokúsil prevziať dozor nad divadelnými predstaveniami v slovenských obciach, ale neúspešne. Nacvičovateľmi divadelných predstavení boli najčastejšie miestni učitelia alebo kantori. Hercami boli ochotníci, ako napríklad učitelia, poprední remeselníci a iní mladí ľudia. Divadelné predstavenia a večierky sa organizovali zvyčajne v miestnych hostincoch, keďže vhodnejšie priestory v tom čase neboli. Hrali sa diela domácich slovenských autorov, napríklad Vladimíra Hurbana Vladimírova, ale aj od autorov zo Slovenska, českých a svetových autorov. Cieľom divadelných predstavení bolo pobaviť obecnosť. Najvhodnejšie na to boli veselohry. Často sa hrali hry od Míla (Ferka) Urbánka. Význam

⁸ Karol Miloslav Lehotský (* 1846 Púchov – † 1915 Hložany).

⁹ Vladimír Hurban Vladimírov. Pseudonym vtedajšieho básnika a dramatika, staropazovského evanjelického farára Vladimíra Hurbana (1884 – 1950). Jeho otec Vladimír Hurban (1850 – 1914) bol tiež farárom v Starej Pazove a synom štúrovca Jozefa Miloslava Hurbana a bratom Svetozára Hurbana Vajanského.

¹⁰ Ján Čajak ml. (* 1897 Selenča – † 1982 Bratislava). Slovenský prozaik, novinár a redaktor. Syn spisovateľa, učiteľa a národného dejateľa Jána Čajaka. Jeho najznámejšie diela sú Zuzka Turanová, V zajatí na Holičskom hrade a sfilmovaný satyrický román Zypa Cupák.

¹¹ SIRÁCKY, Ján a kol. *Slováci vo svete I*. Martin : Matica slovenská 1980, s. 177-190.

Pavel Sabo – Paľo Sabo-Bohuš (* 1921 Petrovec – † 1997 Srjemska Kamenica). Slovenský básnik a esejista.

¹² Zuzka Medveďová (* 1897 Petrovec – † 1895 Pezinok). Slovenská maliarka a ilustrátorka.

¹³ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít, s. 61-81.

Urbánkových veselohier pre kultúru a život Slovákov vo Vojvodine vysoko ocenil učiteľ, osvetový pracovník a zostavovateľ monografií o Hložanoch Samuel Fekete. Podľa neho „Urbánkove divadelné hry s mnohými pseudoromantickými a sentimentálnymi prvkami a folkloristickými zložkami vyhovovali vtedajšiemu vkusu a mentalite nášho obecnstva na dedine, mobilizovali v ňom pozitívne mravné sily. Išlo v nich viac o idealizujúcu pravdivosť, než o opravdivé zobrazenie skutočného života“.¹⁴ Divadelné predstavenia boli pevnou súčasťou Slovenských národných slávností v Petrovci.¹⁵

Vo viacerých obciach boli založené slovenské spevokoly ako napríklad v Pivnici, Silbaši, Slovenskom Aradáči,¹⁶ Hložanoch, Kysáči a Kulpíne. V organizovaní vystúpení spevokolov v slovenských obciach bol najaktívnejší hložiansky učiteľ Ján Podhradský.¹⁷ Upravoval slovenské ľudové piesne pre spev a orchester. V rokoch 1924 – 1925 zložil hudbu pre operetu na libreto od V. Hurbana Vladimírova *Pekná, nová, maľovaná kolíska* a neskôr aj pre ďalšiu operetu na libreto toho istého autora *Nápitok lásky*, ktorú neskôr preložil do srbčiny. Zhudobnil text básne *Ó, Bože národov, stvoriteľu náš*, ktorú napísal jeho otec a stala sa hymnou juhoslovanských Slovákov. Nacvičoval aj ochotnícke divadlá. Činný bol aj pri organizovaní rôznych akcií na zabezpečenie učiteľského zboru a učebníc.¹⁸ V rokoch 1932 – 1934 bol vedúcim Hudobného odboru Matice slovenskej v Juhoslávii¹⁹ a členom Československého zväzu v Juhoslávii.²⁰

Takmer v každej obci mali svoju miestnu kapelu. V niektorých obciach ako napríklad v Kysáči, Slovenskom Aradáči²¹ alebo v Selenči ich bolo viac. Medzi najchýrečnejšie hudobné skupiny v slovenských obciach vo Vojvodine patrili hudobné orchestre v Selenči. Meno dostali podľa vedúceho skupiny, primáša. Najznámejšia bola Faďošova banda, ktorú volali aj Gaťaš banda (podľa nárečového slova „gaty“ – gate, ktoré nosili). Ďalej to boli Trpkova banda, Pažitnajova banda, Častvanova banda,²² Čapandova muzika atď. Hudobné skupiny hrávali po krčmách, na svadbách, tancoch nielen vo vlastnej obci, ale aj v okolitých obciach.²³ V obciach, kde bol hasičský spolok, bola spravidla aj dychovka hasičského spolku.

¹⁴ FEKETE, Samuel. Z dejín Hložianskeho divadla. In FEKETE, Samuel (ed.). *Hložany 2*. Hložany : Miestny odbor Matice slovenskej v Hložanoch, 1998, s. 366-370.

¹⁵ BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*. Báčsky Petrovec : Matica slovenská v Srbsku, 2006, s. 554-562.

¹⁶ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít, s. 61-68.

¹⁷ JÁN PODHRADSKÝ (* 1891 Hložany – † 1955 Nový Sad). Národno-kultúrny pracovník, učiteľ. Syn hložianskeho učiteľa a kantora Vladimíra Samuela Podhradského (1867 – 1930).

¹⁸ PODHRADSKÝ ml., Ján. Ján Podhradský, ktorý zhudobnil prvú slovenskú operetu juhoslovanských Slovákov. In FEKETE, Samuel (ed.). *Hložany 2*, s. 389-397.

¹⁹ Výročné správy Matice slovenskej. In *Náš život*, 1933-1934.

²⁰ PODHRADSKÝ ml., Ján. Ján Podhradský, s. 389-397.

²¹ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít, s. 68.

²² Záznamy o najstarších muzikantoch – hudobníkoch v Selenči. In *Miestne spoločenstvo Selenča*. Dostupné online: <<https://selenca.rs/sk/selenca/kultura/zaznamy-o-najstarsich-muzikantoch-hudobnikoch-v-selenci>>.

²³ ČAPANDA, Jozef – RALBOVSKÁ, Kristína. Záznamy o najstarších muzikantoch – hudobníkoch v Selenči (minulosť). In GAŠPAROVSKÝ, Jozef (ed.). *Selenča 1758 – 1998. Zborník prác*. Selenča : Slovan; Báčsky Petrovec : Kultúra, 1998, s. 650-664.

Vo viacerých slovenských obciach boli aj spevokoly. Ženský spevokol bol v Palánke, spevokol slovenského čítacieho spolku v Hajdušici, miestny slovenský spevokol v Silbaši, Slovenský čítací spevokol v Palánke, matičný spevokol v Pivnici, cirkevný spevokol v Hložanoch. Niektoré spevokoly pripravovali aj divadelné predstavenia.²⁴

Po prvej svetovej vojne začal medzi Slovákov prenikať šport. Iniciátormi a širiteľmi športových aktivít boli sokolské jednoty, ktoré vznikli v niekoľkých slovenských obciach.²⁵ Sokolské jednoty organizovali verejné telovýchovné cvičenia, ktoré v slovenských obciach vo Vojvodine, s výnimkou okresných sletov, nedosahovali charakter masových vystúpení.²⁶ Slovenské Sokolské jednoty vznikli v Starej Pazove, Petrovci, Pivnici, Kysáči, Kovačici a v Padine.²⁷

V obciach, kde boli sokolské jednoty, jestvovali aj športové a futbalové kluby. Hranie futbalu sa rozšírilo aj do ďalších obcí. Futbal sa začal hrať v Starej Pazove, Petrovci, Pivnici, Kysáči, Kulpíne, Lúgu. Futbalové kluby boli v Petrovci, Pivnici, Kulpíne, Kysáči²⁸ a v Kovačici.²⁹ V Petrovci okrem toho vznikli Petrovský cyklistický spolok a tenisový klub. V roku 1931 petrovská Sokolská jednota dokončila výstavbu bazéna, slúžiaceho na plávanie a vodné polo. V Kulpíne sa v roku 1939 začali aktivizovať skauti.³⁰

Sokolské jednoty

Sokolské spolky v Juhoslávii boli postavené na širšej spoločenskej platforme. Mali byť nástrojom presadzovania myšlienky juhoslovanskej jednoty a štátnosti.³¹ Na druhej strane zohrali pozitívnu úlohu vo všeobecnom rozmachu národného hnutia Slovákov v Juhoslávii po prvej svetovej vojne. Sokolské slávnosti (všesokolské slety) prispievali aj k propagácii myšlienky spojenectva Československa a Juhoslávie v Malej dohode medzi obyvateľmi oboch štátov.³² Sokolské hnutie v Juhoslávii však nedosiahlo taký rozmer, ako napríklad v Československu v českých krajinách. V slovenských obciach vo Vojvodine boli skôr ojedinelé. Sokoli boli považovaní za národnú organizáciu, ktorá nemala slúžiť

²⁴ SKLABINSKÁ, Milina. Aktivity cirkevných spevokolov v medzivojnovom období zaznamenané v dobovej tlači. In SKLABINSKÁ, Milina (ed.). *Slovenská hudba vo Vojvodine 2012. Zborník prác 8. konferencie muzikológov a hudobných odborníkov, Nový Sad 24. novembra 2012*. Nový Sad : Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov; Báčsky Petrovec : Kultúra, 2013, s. 56.

²⁵ BARTOŠ, Juraj. Športový život v Hložanoch. In FEKETE, Samuel (ed.). *Hložany 1756 – 1986*. Hložany : Miestne spoločenstvo, 1986. s. 325.

²⁶ BABIAK, Ján. Verejné (sokolské) cvičenia na slovenských národných slávnostiach medzi dvoma vojnami. In BOLDOCKÝ, Samuel (ed.) *Petrovec. 250 rokov príchodu Slovákov do Petrovca 1745 – 1995*. Báčsky Petrovec : Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec, 1995, s. 516.

²⁷ X. všesokolský slet v Prahe. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1939*, roč. 20, 1938, s. 66-69.

LABÁTH, Andrej. VIII. Všesokolský slet v Prahe 4.-6. júla 1926. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1927, 1926*, roč. 8, s. 79-82.

²⁸ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít, s. 61-81.

²⁹ FARKAŠ, Jozef J. *Dejiny Kovačice 1802 – 1946*. Kovačica : Autor, 1985, s. 147.

³⁰ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít, s. 61-81.

³¹ LABÁTH, Michal. Sokol Kráľovstva Juhoslovanského a Všesokolský slet v Belehrade. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1931*, roč. 12, 1930, s. 84-86.

³² Po sokolských slávnostiach v Prahe. In *Národná jednota*, roč. 7, 1926, č. 28, s. 3.

len na „vyrazenie, zábavu alebo kratochvíľu“, ale mala za cieľ, „aby svojich členov telom i dušou postavila do bezzištnej služby národa, jeho slobody, vzdelávania, napredovania a aj obrany“. Národní pracovníci z radov vojvodinských Slovákov sa snažili rozšíriť sokolský duch medzi Slovákami v Juhoslávii. Poukazovali pritom na sokolské jednoty v Československu a ich význam pri vzniku Československa.³³ Sokolské jednoty boli založené v Starej Pazove (1914), Petrovci (1920), Pivnici (1922), Kysáči (1926), Kovačici (1930)³⁴ a v Padine.

Najstarší sokolský spolok medzi Slovákami vo Vojvodine bol založený na jar 1914 v Starej Pazove, bol to vtedy jediný slovenský spolok tohto druhu v Rakúsko-Uhorsku,³⁵ ale pre vojnu nebol aktívny. Svoju činnosť obnovil začiatkom roku 1919 a mal 50 členov. Členovia slovenského Sokola založili aj spevokol.³⁶ V tom istom roku sa slovenský Sokol spojil so srbským do jednej Srbsko-slovenskej sokolskej jednoty. Zároveň sa stal členom novozaloženého Juhoslovanského sokola. Prvé povojnové vystúpenie mal v roku 1920 na slete v Osijeku. Staropazovský sokol sa každoročne zúčastňoval na sokolských stretnutiach v rôznych mestách vo Vojvodine a v Juhoslávii, ako napríklad v Belehrade, Sarajeve, Záhrebe, Ľubl'ane. V zahraničí sa v roku 1926 zúčastnil na všesokolskom slete v Prahe. Po otvorení Slovenského národného domu v Starej Pazove v roku 1928 sa rozhodli postaviť vlastný sokolský dom. Slávnostné polozenie základného kameňa sokolského domu sa uskutočnilo v októbri 1930. Dom bol veľmi rýchlo postavený a otvorený 4. októbra 1931. Začiatkom tridsiatych rokov 20. storočia mala sokolská jednota v Starej Pazove 217 členov, z toho 185 mužov a 32 žien. Dorast mal štyridsaťsedem členov a detí bolo sedemdesiatosem.³⁷

Najaktívnejším sokolským spolkom bola Sokolská jednota v Petrovci. Podrobnejšie sa mu venoval historik Ján Babiak v knihe *Keď vzlietol Sokol petrovský*. Tu uvádzame iba základné informácie o tomto spolku. Sokolská jednota v Petrovci vznikla 6. marca 1920.³⁸ Prvýkrát verejne vystúpila počas druhých slovenských národných slávností v Petrovci v roku 1920.³⁹ V tom roku prebrala organizáciu Slovenských národných slávností, ktoré sa konali pravidelne od roku 1919 do roku 1939.⁴⁰ Zo začiatku sa cvičenia Sokola v Petrovci konali na tzv. jarmočisku, ale už v roku 1922 bol pre cvičenie Sokolov upravený priestor tzv. Vrbara. V tom roku sa Sokolská jednota z Petrovca zúčastnila na oblastnom slete v Osijeku. V nasledujúcich rokoch sa Sokolská jednota z Petrovca zúčastňovala na rôznych sokolských sletoch v Báčke a od roku 1924 aj v iných mestách

³³ Sokolstvo. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1921*, roč. 2, 1920, s. 90.

³⁴ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít, s. 61-81.

³⁵ ORMIS, Ján V. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Náklad a tlač Knihhtlačiarne úč. spol., 1935, s. 31.

³⁶ Zo Starej Pazovy. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 3, s. 7.

³⁷ LILGE, Karol. *Stará Pazova*. Myjava : Nákladom a tlačou D. Pažického na Myjave, 1932, s. 129-131.

³⁸ BABIAK, Ján. *Keď vzlietol Sokol petrovský*. Báčsky Petrovec : Historicko-etnograficko-ludovýchovná komisia pri Matici slovenskej v Juhoslávii, 2001, s. 40.

³⁹ Sokolstvo. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1921*, roč. 2, 1920, s. 91-92.

⁴⁰ BABIAK, Ján. Verejné (sokolské) cvičenia, s. 516.

Juhoslávie, ako napríklad v Sarajeve a v Záhrebe. V roku 1923 vstúpil do spolku aj väčší počet mladých ľudí z roľníckych rodín. V tom istom roku začali zbierku na vlastnú sokolskú budovu a cvičisko. Sokolská jednota sa podieľala na financovaní telocvične na gymnáziu v Petrovci, ktorá bola otvorená v roku 1925. V roku 1926 sa názov spolku Sokolská jednota zmenil na Telocvičná jednota Sokol.⁴¹ Petrovskí sokoli spolu s pivnickými, kysáčskymi a staropazovskými v tom istom roku prvýkrát vystúpili v zahraničí na VIII. všesokolskom slete v Prahe.⁴²

Roky 1928 a 1929 boli pre pôsobenie slovenského sokolského hnutia v Juhoslávii zlomové. Po atentáte na vodcu chorvátskej opozície Sjepana Radića v juhoslovanskom parlamente v auguste 1928 boli všetky verejné vystúpenia zakázané, a preto sa na slovenských národných slávnostiach v Petrovci mohli zúčastniť iba domáci petrovskí sokoli. Srbsko-chorvátske politické spory, ktoré vyústili do vraždy vodcu chorvátskej opozície S. Radića, využil kráľ Alexander I. Karađorđević a 6. januára 1929 uskutočnil štátny prevrat, rozpustil parlament a zaviedol diktatúru. V októbri 1929 sa zmenil názov Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov na Kráľovstvo Juhoslávia. Kráľ začal presadzovať myšlienku jednotného juhoslovanského národa, v rámci ktorého boli Srbi, Chorváti a Slovinci len kmene jedného juhoslovanského národa. Myšlienku jednotného juhoslovanského národa mala podporiť aj nová sokolská organizácia v Juhoslávii. Formálne najprv všetko prebiehalo po starom. V tom čase aj pod vplyvom vládnej politiky rozšíriť sokolské hnutie v čo najširších vrstvách obyvateľstva založil petrovský sokol pobočku v Hložanoch. Cieľom bolo založiť sokolské spolky v iných slovenských obciach a vytvoriť tak jednotnú organizáciu Slovenský sokol.⁴³

Začiatkom decembra 1929 bol v Juhoslávii schválený zákon o zakladaní Sokola Kráľovstva Juhoslávia. Cieľom zákona bolo vytvoriť jednotný juhoslovanský sokolský zväz. Dovtedajšie sokolské a telovýchovné spolky dostali lehotu, aby do troch týždňov vstúpili do Sokola juhoslovanského, ak nechcú byť rozpustené. V podstate to znamenalo rozpustenie dovtedajších samostatných sokolských spolkov. Na čele juhoslovanského sokolstva bol následník kráľovského trónu.⁴⁴ Predstavitelia Telocvičnej jednoty Sokol v Petrovci sa rozhodli, že budú pôsobiť ďalej, a preto sa Telocvičná jednota Sokol v Petrovci rozhodla začleniť do Sokola juhoslovanského kráľovstva. Podobne urobili aj ostatné slovenské sokolské spolky. Z formálnej stránky bol juhoslovanský sokol podobný ako pôvodné sokolské jednoty, ale jeho podstata bola rozdielna. Nielenže sa nepodarilo vytvoriť slovenskú sokolskú organizáciu združujúcu všetkých Slovákov vo Vojvodine,⁴⁵ ale slovenské sokolské spolky prestali byť „slovenskými“ a stali sa juhoslovanskými.

Petrovský Sokol aj naďalej organizoval Slovenské národné slávnosti v Petrovci a spolu s ostatnými sokolskými spolkami sa zúčastňoval na rôznych cvičeniach

⁴¹ BABIAK, Ján. *Keď vzlietol Sokol petrovský*, s. 342-348.

⁴² Po sokolských slávnostiach v Prahe. In *Národná jednota*, roč. 7, 1926, č. 27, s. 3.

⁴³ BABIAK, Ján. *Keď vzlietol Sokol petrovský*, s. 348-351.

⁴⁴ Zákon o zakladaní Sokola Kráľovstva Juhoslovanského. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 138, s. 3.

⁴⁵ BABIAK, Ján. *Keď vzlietol Sokol petrovský*, s. 351-356.

v Juhoslávii. V júli 1938 sa petrovský, pivnický, staropazovský, kovačický, padinský a kysáčsky Sokol zúčastnili na X. všesokolskom slete v Prahe.⁴⁶ Medzinárodná vojnová a vnútroštátna situácia v Juhoslávii spôsobili, že v rokoch 1939 a 1940 nastal útlm sokolských podujatí.⁴⁷

Slovenské národné slávnosti

Najväčšou národno-kultúrnou manifestáciou Slovákov vo Vojvodine boli Slovenské národné slávnosti, ktoré sa konali v letných mesiacoch v Petrovci v rokoch 1919 – 1939. Na začiatku to neboli slávnosti, ale iba stretnutie, „národná porada“, ktorú organizovala Slovenská národná strana v Juhoslávii 28. augusta 1919, na ktorej bola založená kníhtlačiareň a slovenské ženy organizovali výstavy. Večerný program skončil tancom a zábavou. V roku 1920 sa už oficiálne hovorilo o Slovenských národných slávnostiach. Slávnosti sa konali väčšinou v auguste, ale v niektoré roky aj v septembri alebo júli. Podobne sa menili aj dni v týždni, aj keď väčšina z nich bola cez víkend a trvala dva dni.⁴⁸ Hlavným organizátorom národných slávností v Petrovci bola od roku 1920 Sokolská jednota v Petrovci⁴⁹ a od roku 1932 Matica slovenská v Juhoslávii.⁵⁰ Postupne sa ustálil aj program. Hlavné body programu boli od roku 1921 nasledovné: porady Slovenskej národnej strany, Československého zväzu, Ústredného spolku československých žien, učiteľov, rôzne prednášky, sokolské cvičenia, divadelné predstavenia a na záver tanečná zábava. Okrem tradičných zasadnutí slovenských spolkov a divadelných predstavení slovenských ochotníkov z Vojvodiny sa konali rôzne výstavy⁵¹ a futbalové zápasy.⁵²

Piate slávnosti konané v roku 1923 boli výnimočné tým, že v prvý deň sa položil základný kameň gymnaziálnej budovy v Petrovci.⁵³ Najvýznamnejšie udalosti slovenských národných slávností v roku 1924 bolo požehnanie zástavy slovenského gymnázia v Petrovci a zhromaždenie Československého zväzu v Kráľovstve SHS, ktorý sa prvýkrát dostal do povedomia Slovákov vo Vojvodine. Od roku 1924 sa pravidelne na slávnostiach konalo aj valné zhromaždenie spolku československých akademikov. Súčasťou slávností boli výstavy výtvarných prác žiakov petrovského gymnázia, grafických prác kníhtlačiarne v Petrovci, ručných prác a krojov žien a výstava obrazov Zuzky Medvedovej.⁵⁴ V roku 1927 slávnostiam predchádzal slet sokolských jednôt novosadského okresu. Okrem

⁴⁶ X. všesokolský slet v Prahe. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1939*, roč. 20, 1938, s. 66-69.

⁴⁷ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na priestupný rok 1940*, roč. 21, 1939, s. 151-154; In *Národný kalendár na obyčajný rok 1941*, roč. 22, 1940, s. 143-145.

⁴⁸ BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*, s. 555.

⁴⁹ BABIAK, Ján. Verejné (sokolské) cvičenia, s. 516.

⁵⁰ BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*, s. 397.

⁵¹ Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár na priestupný rok 1924*, roč. 5, 1923, s. 108-121.

⁵² BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*, s. 556.

⁵³ Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár na priestupný rok 1924*, roč. 5, 1923, s. 108-121.

⁵⁴ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1925*, roč. 6, 1924, s. 133.

tradičných bodov programu bola súčasťou slávností národopisná výstava.⁵⁵ Desiate jubilejné slávnosti v roku 1928 sa konali v znamení desiateho výročia oslobodenia.⁵⁶

Zmena politického systému nastoleného kráľom Alexandrom I. v roku 1929 výrazne neovplyvnila charakter slovenských národných slávností, ktoré sa konali v tom istom roku. Tradičné porady a sokolské cvičenia pokračovali ďalej. Súčasťou bola dvojdná okresná hospodárska výstava, výstava domácich ženských ručných prác a prezentácia súkromnej chmeliarsko-hospodárskej školy v Petrovci. V mene československej vlády boli udeľované vyznamenania československým legionárom z radov vojvodinských Slovákov.⁵⁷ V dôsledku veľkej hospodárskej krízy bol program slávností v roku 1930 skromnejší a ich konanie sa skrátilo na dva dni. Nasledujúci rok 1931 sa hlavný program slávností zместil do jedného dňa.⁵⁸

V rámci Slovenských národných slávností v roku 1932 sa uskutočnilo zakladajúce valné zhromaždenie Matice slovenskej v Juhoslávii. Od roku 1933 sa hlavné porady Matice slovenskej konali každoročne počas slávností.⁵⁹ Slovenské národné slávnosti v roku 1935 boli v znamení osláv 40. výročia príchodu Miloša Krnu⁶⁰ na Dolnú zem a 30. výročia zvolenia Milana Hodžu za poslanca uhorského snemu v kulpínskom volebnom okrese. Na slávnostiach boli prítomní aj niekoľkí Slováci zo Slavónska a tajomník Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine Jozef Cíger-Hronský.⁶¹

Po skončení slávností v roku 1936 sa začalo uvažovať o zmene ich programu, čo sa prejavilo už na slávnostiach roku 1937. Ich kompletnú prípravu prebrala na seba Matica slovenská. Zmenilo sa poradie obvyklých súčastí slávností a niektoré programy sa konali súbežne, napríklad valné zhromaždenie Matice slovenskej prebiehalo súbežne so sokolským cvičením. Súčasťou sokolského programu bolo vystúpenie Roľníckej jazdy a po prvý raz sa konala plavecká súťaž.⁶² Pravdepodobne najokázalejšie boli 20. slovenské národné slávnosti v roku 1938. Svojou návštevou ich poctil juhoslovanský minister školstva a národnej osvety Dimitrije Magarašević, bán dunajskej bányiny Svetozar Rajić a československý vyslanec v Juhoslávii Jaroslav Lípa. Divadelný program spestrili aj ochotníci z Banskej Bystrice.⁶³

Slovenské národné slávnosti v roku 1939 boli poznačené sudetskou krízou. Autor Kroniky nášho národného života v *Národnom kalendári* na rok 1940 ich zhodnotil nasledovne: „Národné slávnosti sme toho roku oslavovali, ako v roky minulé. Ale neboli to vlastne slávnosti, to bola schôdza slovenských duší, čo ešte v človeka veria, čo v duši vidia

⁵⁵ BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*, s. 557-558.

⁵⁶ Program jubilárnych národných slávností v Petrovci. In *Národná jednota*, 1928, roč. 9, 1927, č. 31, s. 1.

⁵⁷ Program slov. nár. slávností v SHS. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 82, s. 3.

⁵⁸ BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*, s. 558-559.

⁵⁹ BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*, s. 559.

⁶⁰ Miloš Krno (* 1869 Čerenčany – † 1917 Nový Sad). Novosadský právnik a prvý majiteľ a vydavateľ *Dolnozemskeho Slováka* v Novom Sade.

⁶¹ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na priestupný rok 1936*, roč. 17, 1935, s. 177.

⁶² BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*, s. 560-561.

⁶³ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1939*, roč. 20, 1938, s. 160.

dušu, a ktorým zdravie duše je predovšetkým.“ Slávnosti navštívili aj predstavitelia štátnej bánovinskej a školskej správy, Česi z Chorvátska a Rusíni z báčskych obcí.⁶⁴ Tradičný program slávností však pokračoval akoby zotrvačnosťou. V dôsledku vojny a neistých pomerov slovenské národné slávnosti v roku 1940 neboli.⁶⁵ Slovenské národné slávnosti mali veľký národno-kultúrny význam v živote vojvodinských Slovákov, najmä v Báčke.

Náboženské spolky

Ďalšou skupinou boli náboženské spolky. Po druhej svetovej vojne v rokoch 1945 – 1989, v období socializmu, neboli náboženské spolky predmetom záujmu historickej vedy a autori im venovali iba okrajový záujem. V medzivojnovom období patrila väčšina Slovákov v Juhoslávii do evanjelickej cirkvi, ktorá mala takmer v každej obci svoj vlastný cirkevný zbor, kde bol bohoslužobný jazyk biblická čeština. Evanjelické cirkevné zbory mali pred prvou svetovou vojnou svoje cirkevné školy, kde sa vyučovalo po slovensky. Okrem farského zboru a školy zakladali Slováci aj rôzne náboženské spolky. Jestvovali tak u evanjelikov ako aj u katolíkov. Ich cieľom bolo prehĺbiť náboženský život veriacich alebo slúžili na odprevadenie zosnulého na posledný odpočinok a zabezpečenie dôstojného pohrebu. V niektorých obciach ako napríklad v Starej Pazove a Hložanoch boli ešte pred prvou svetovou vojnou založené evanjelické pohrebné spolky. V Palánke bol založený Spolok staropalánskej evanjelickej mládeže, v rámci ktorého bol spevokol a cirkevná knižnica. V Slovenskom Aradáči jestvovala cirkevná knižnica.⁶⁶ Katolíci v Selenči si založili Kresťanský pohrebný spolok, Spolok Božského srdca Ježišovho. Tretí rád sv. Františka patrila pod správu františkánskeho kláštora v Báci a Spolok Panny Márie Škapuliarskej pod správu karmelitánskeho kláštora v Sombore. Obecný Spolok svätého Vojtecha v Selenči bol založený v roku 1923. Každý člen spolku dostával Pútnik Svätovojeťský, podielovú knihu a milosti zo sv. omše, ktorá sa slúžila na sviatok sv. Vojtecha. Okrem toho zo Slovenska prichádzal časopis Posol Božského srdca Ježišovho. Koncom roku 1944 mal Spolok sv. Vojtecha v Selenči 200 členov.⁶⁷

Dobrovoľné hasičské spolky

Dobrovoľné hasičské spolky mali nepochybne veľký hospodársky význam pri ochrane majetku obyvateľov pred požiarmi. Na druhej strane zohrali aj kultúrnu funkciu svojimi hudobnými skupinami, organizovaním divadelných predstavení, rôznych zábav a plesov. Viaceré dobrovoľné hasičské spolky mali aj svoje dychové kapely. Pred prvou svetovou vojnou vznikli dobrovoľné hasičské spolky v Petrovci a Kovačici. Vzhľadom na svoju veľkosť predpokladáme, že aj v Starej Pazove bol hasičský spolok. Keďže Stará Pazova bola srbsko-slovenskou obcou, je pravdepodobné, že hasičský spolok asi nemal celkom

⁶⁴ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na priestupný rok 1940*, roč. 21, 1939, s. 152.

⁶⁵ BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*, s. 561-562.

⁶⁶ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít, s. 61-81.

⁶⁷ RALBOVSKÁ, Kristína. Spolky pri rímskokatolíckej cirkvi. In GAŠPAROVSKÝ, Jozef (ed.). *Selenča 1758 – 1998*, s. 628-630.

slovenský charakter. Po prvej svetovej vojne jestvovali hasičské spolky aj v Pivnici, Kysáči, Slovenskom Aradáči, Slovenskom Alexandrovci,⁶⁸ Selenči⁶⁹ a v Hložanoch.⁷⁰

Dobrovoľný hasičský spolok v Petrovci bol založený v roku 1891 a v roku 1940 mal šesťdesiatjeden aktívnych a náhradných (rezervných) členov. Spolok mal nasledovnú hierarchiu: predseda čaty, veliteľ, päť členov veliteľstva a výboru, „podveliteľ“, čatoví velitelia, tajomník, pokladník, lekár a riadni členovia.⁷¹ V roku 1924 bola založená dychová kapela, ktorá sa pre nedorozumenia oddelila od hasičského spolku. Na pozemku, ktorý dostali od petrovskej obce v roku 1926, usporadúvali petrovskí hasiči zábavy a tance. Miesto dostalo pomenovanie Lesík. V Lesíku zo začiatku hrávala hudba v nedeľu poobede a neskôr aj vo štvrtok a v sobotu. Tanečná sezóna začínala na Veľkonočný pondelok a končila koncom októbra tzv. hroznovou zábavou.⁷² V Kovačici bol založený hasičský spolok pred prvou svetovou vojnou, ale po prvej svetovej vojne z nezistených dôvodov zanikol. Dobrovoľný hasičský spolok bol obnovený 3. júla 1932. Spolok mal predsedu, pokladníka, obecného vojenského referenta, veliteľa, zástupcu veliteľa. Od 4. decembra 1932 mal spolok svoju dychovku. Okrem hasenia požiarov sa spolok prejavil aj kultúrno-spoločenskými aktivitami. Založil spevokol, organizoval ochotnícke divadelné predstavenia.⁷³ Dobrovoľný hasičský spolok v Selenči bol založený v roku 1911. Počas prvej svetovej vojny a po nej však stagnoval. Oživenie nastalo až v roku 1938.⁷⁴ V roku 1925 mal tridsaťdva členov.⁷⁵ V roku 1932 bol založený aj dobrovoľný hasičský spolok v Hložanoch.⁷⁶

Ústredný spolok československých žien

Po prvej svetovej vojne sa začali aktivizovať aj slovenské ženy na území Báčky, Banátu a Sriemu. Pred prvou svetovou vojnou nemali svoj spolok. V decembri 1919 Štefánia Mičátková⁷⁷ vyzvala, aby sa založil ženský spolok, ktorý by združoval slovenské ženy v Juhoslávii.⁷⁸ Prvé ženské spolky boli založené v roku 1920 v Novom Sade a Kovačici.

⁶⁸ BABIAK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít, s. 61-81.

⁶⁹ BERÉDI st., Juraj. Hasičstvo v Selenči. In GAŠPAROVSKÝ, Jozef (ed.). *Selenča 1758 – 1998*, s. 631.

⁷⁰ DUDOK, Emil – DAMIANOVÁ, Katarína. Hasičská činnosť v Hložanoch. In FEKETE, Samuel (ed.). *Hložany 1756 – 1986*, s. 320.

⁷¹ LABÁTH, Michal. Päťdesiat rokov Dobrovoľnej hasičskej čaty v Petrovci. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1941*, roč. 22, 1940, s. 129-130.

⁷² SPEVÁK, Samuel. Z dejín hasičského spolku. In BOLDOCKÝ, Samuel (ed.). *Petrovec*, s. 778-779.

⁷³ ŠIFEL ml., Jozef. Požiarnictvo. In CICKA, Ján (ed.). *Kovačica 1802 – 2002. Zborník prác pri dvestročnici mesta*. Kovačica : Miestne spoločenstvo Kovačica, 2002, s. 379-380.

⁷⁴ BERÉDI st., Juraj. Hasičstvo v Selenči, s. 631-634.

⁷⁵ Spolky a školy v našich osadách. In LILGE, Karol (ed.). *Almanach Československého sväzu v Kráľovstve SHS*. Petrovec : Vydané Nákladom Československého sväzu v Kráľ. SHS, 1925, s. 136.

⁷⁶ BARTOŠ, Juraj. *Dobrovoľný hasičský spolok Hložany 1932 – 2012*. Hložany : Dobrovoľný hasičský spolok, Miestne spoločenstvo Hložany, 2012, s. 6.

⁷⁷ Štefánia Mičátková (* 1887 – † 1980 Trenčín) bola manželka právniky, vydavateľa *Dolnozemskeho Slováka* a predsedu Slovenskej národnej strany v Juhoslávii Ľudovíta Mičátka.

⁷⁸ Ústredný Spolok čl. žien v Kráľ. SHS. In LILGE, Karol (ed.). *Almanach Československého sväzu v Kráľovstve SHS*, s. 146.

Kovačický spolok sa venoval sociálnej a dobročinnnej práci, ako napríklad podpore vznikajúceho sirotinca, ľudovýchovnej činnosti (prednášky) a divadelnej ochotníckej činnosti.⁷⁹ Až po druhej výzve Š. Mičátkovej v záhrebských *Československých listoch* 30. apríla 1921 sa slovenské a české ženy zišli 11. mája 1921 v Novom Sade a založili Ústredný Spolok československých žien v Kráľovstve SCHS. Jeho cieľom bolo: „sústrediť činnosť všetkých Češiek a Sloveniek v Juhoslávii na poli národnom, napomáhať slaviansku vzájomnosť, podporovať dobročinné a výchovné účely na sociálnom poli“. Prvou predsedníčkou bola Ľudmila Hurbanová zo Starej Pazovy. Spolok organizoval výšivkárске kurzy, aby sa mladšia generácia zoznámila s národnými výšivkami, a plánoval zriadiť spolkový dom v Novom Sade, v ktorom by bol obchod s výrobkami ľudového umenia, spolková miestnosť a šatňa pre ochotnícke divadlá. Okrem výšivkárskych kurzov pre dievčatá organizoval spolok zájazdy a divadelné predstavenia, literárne a zábavno-poučné večierky. Počet členiek do roku 1925 narástol do 300. Postupne založili pobočky spolku v Kysáči, Kovačici, Petrovci, Novom Sade, Pivnici, Kulpíne, Hložanoch, Laliti a v Padine.⁸⁰ Najaktívnejšie pobočky boli v Kysáči, Kovačici a Petrovci.⁸¹

Na valnom zhromaždení v roku 1925 v Petrovci bola za predsedníčku zvolená Alžbeta Mičátková z Kysáča⁸². Na jej návrh boli za čestné členky zvolené aj Elena Maróthy-Šoltéssová, Terézia Vansová a Alice Masaryková. Tiež sa zaoberali myšlienkou založiť gazdinskú školu spolu s internátom v Novom Sade. V internáte by boli ubytované aj dievčatá navštevujúce iné školy.⁸³ Podarilo sa im založiť penziónaty v Petrovci a Novom Sade na výchovu dievčat, otvoriť stály sklad československého umeleckého priemyslu. Plánovali založiť spolkovú knižnicu, čítareň. V roku 1930 mal spolok sedem pobočiek združujúcich 400 žien. Petrovské noviny *Národná jednota* vysoko hodnotili činnosť spolku československých žien. Petrovská pobočka usporadúvala národopisné výstavy, čajové večierky, divadelné predstavenia. Peniaze, ktoré získali usporadúvaním týchto podujatí, potom venovali na stavbu gymnázia a gymnaziálnej telocvične v Petrovci a zakladali základiny na podporu chudobných žiakov petrovského gymnázia.⁸⁴ 6. januára 1925 v Petrovci založili základinu E. M. Šoltésovej⁸⁵ na udeľovanie štipendií žiakom.⁸⁶ Úroky zo základiny venovali najlepším študentom petrovského gymnázia.⁸⁷ Ďalej organizovali zbierky v prospech evanjelického sirotinca v Kovačici a založili

⁷⁹ BARTALSKÁ, Ľubica. Slovenské ženy v Ústrednom spolku československých žien v kráľovstve SCHS. In *Slováci v zahraničí 13*. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 131-132.

⁸⁰ Ústredný Spolok čl. žien v Kráľ. SHS. In LILGE, Karol (ed.). *Almanach Československého svazu v Kráľovstve SHS*, s. 146-148.

⁸¹ SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie domova*. Martin : Matica slovenská, 1985, s. 413.

⁸² Alžbeta (Eržika) Mičátková (* 1872 – † 1951 Kysáč). Spisovateľka, prekladateľka a osvetová pracovníčka. Sestra právnika a predsedu Slovenskej národnej strany v Juhoslávii Ľudovíta Mičátka.

⁸³ Ústredný Spolok čl. žien v Kráľ. SHS. In LILGE, Karol (ed.). *Almanach Československého svazu v Kráľovstve SHS*, s. 148.

⁸⁴ SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie*, s. 413.

⁸⁵ Š. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1926*, roč. 7, 1925, s. 180.

⁸⁶ SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie domova*. 2. vyd. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2002, s. 259.

⁸⁷ BARTALSKÁ, Ľubica. Slovenské ženy, s. 134.

malé národopisné múzeum. Členky zbierali po okolí materiál pre Slovenské národné múzeum v Martine.⁸⁸

Aj keď spolok podľa názvu vystupoval ako československý, pobočky mal iba v slovenských obciach a jeho členkami boli prevažne Slovenky. Podľa historičky Ľ. Bartalskej: „Priepasť a odlišný spôsob života slovenských žien z radov roľníckych a inteligencie nemohli v týchto časoch i napriek niektorým pozitívnym výsledkom priniesť také výsledky, ako by sa od nich očakávalo.“⁸⁹

Spolok československých akademikov v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov

Tento spolok bol založený 12. augusta 1923 v Petrovci na zjazde tzv. československých „študentov“ a absolventov stredných a vysokých škôl v Juhoslávii.⁹⁰ Prvým predsedom bol Ivan Grúnik,⁹¹ neskôr Ján Rapoš, absolvent lekárskej fakulty v Prahe.⁹² Podľa stanov sa spolok deklaroval „ako čiste stavovská a kultúrna, všetkého politického života, politických strán, otázok a zápasov úplne prostá [vzdialená] organizácia“. Za hlavnú úlohu si predsavzal: „1. hájiť a podporovať záujmy študentstva, hlavne však svojich členov, v každom smere; 2. pracovať na kultúrnom a hospodárskom povznesení nášho ľudu k blahu tejto državy.“ Cieľom spolku bolo podieľať sa na „utužovaní československo-juhoslovanských stykov kultúrnych i hospodárskych a pri vzájomnom oboznamovaní sa týchto národov“. V roku 1923 bola založená pobočka v Novom Sade a plánovali založiť aj ďalšie miestne a stredoškolské pobočky tam, kde vo väčšom počte študovali Slováci. V novembri 1923 začali s vydávaním kultúrneho časopisu *Svit*,⁹³ ktorý mal informovať cudzinu o živote českej a slovenskej menšiny v Juhoslávii a vykonávať výchovnú a vzdelávaciu prácu medzi Slovákami a Čechmi v Juhoslávii.⁹⁴ V roku 1923 mal spolok 88 členov a v školskom roku 1934/35 76 členov. Spolok si predsavzal „úzko spolupracovať s inými organizáciami; usporadúvať ľudovýchovné, odborné a vedecké prednášky, diskusie, divadlá, výpravy a exkurzie; podľa možnosti bude vydávať knihy, spisy, články a iné publikácie“. Postupne boli založené pobočky spolku v Záhrebe, Belehrade, Bratislave a Prahe.⁹⁵ Neskôr boli niektoré pobočky zrušené, ako napríklad v Záhrebe (v rokoch 1927 – 1928) pre malý počet členov.⁹⁶

⁸⁸ SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie*, s. 413-414.

⁸⁹ BARTALSKÁ, Ľubica. *Slovenské ženy*, s. 135.

⁹⁰ Sjazd československých študentov v Kráľ. SHS. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 33, s. 2.

⁹¹ SIRÁCKY, Ján a kol. *Slováci vo svete 1*, s. 167. Ivan Grúnik. Syn správcu petrovskej sporiteľne Jána Grúnika. Od roku 1930 riaditeľ Slovenskej sporiteľne v Petrovci. V Matici slovenskej v Juhoslávii mal funkciu pokladníka. V slovenskej tlači v Juhoslávii uverejnil viacero článkov s hospodárskou tematikou.

⁹² Valné zhromaždenie spolku čl. akademikov v Kráľ. SHS v Petrovci dňa 11. augusta 1924. In *Svit*, roč. 1, 1924, č. 5, s. 173.

⁹³ Spolok čl. akademikov v Kráľ. SHS. Petrovec. In *Svit*, roč. 1, 1923, č. 1, s. 40.

⁹⁴ FILIP, Michal. K otázke zániku časopisu *Svit*. In *Výročie časopisu Svit*. Nový Sad : Obzor, 1975, s. 196.

⁹⁵ SIRÁCKY, Ján a kol. *Slováci vo svete 1*, s. 167.

⁹⁶ ŠÍŠKA, Samuel. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1929*, roč. 10, 1928, s. 190.

Spolku sa nepodarilo zblížiť slovenských a českých študentov, viedli ho neskúsení stredoškolskí „študenti“ a podpora členov zo strany spolku bola minimálna.⁹⁷ Po dvoch rokoch prestal vychádzať aj časopis *Svit*. Príčinou zániku časopisu bola jeho úzka profilácia na málopočetnú inteligenciu a pretrvávajúce nezhody vnútri spolku. Spolok československých akademikov zohral nepochybne svoju úlohu v živote slovenského žiactva a študentstva v Juhoslávii, lebo práve tam, na akademickej pôde, bol aktívny a to najmä v cieľavedomej divadelnej činnosti. Okrem Petrovca boli členovia spolku aktívni na miestach, kde študovali slovenskí študenti z Vojvodiny, ako napr. v Prahe, Bratislave a potom v Záhrebe a Belehrade, kde spolupracovali s tamojšími krajaňskými spolkami.⁹⁸ V roku 1935 založil spolok československých akademikov tzv. Podporný fond na podporu svojich chudobných členov.⁹⁹ Kultúrnymi aktivitami sa spolok pravdepodobne prejavil aj v živote niektorých obcí, ale jeho vplyv na slovenskú menšinu, nehovoriac o českej, bol minimálny. Petrovský *Národný kalendár* ako najrozšírenejšia publikácia medzi Slováckmi vo Vojvodine sa o jeho pôsobení vôbec nezmieňuje.

Československý zväz v Juhoslávii

Ústredným spolkom všetkých Slovákov a Čechov v Juhoslávii bol Československý zväz. Na iniciatívu Českej besedy v Záhrebe, Československej obce v Osijeku a Československej obce v Belehrade sa 28. a 29. júna 1921 v Osijeku konal zjazd Čechov a Slovákov. Na zjazde sa zúčastnili delegáti 36 slovenských a českých spolkov z Juhoslávie a niekoľkí československí diplomati v Juhoslávii, napr. československý vyslanec v Belehrade Antonín Kalina. Delegáti prezentovali jednotu českého a slovenského národa. Predsedom zjazdu bol Čech Jan Frynta z Osijeku a dvaja podpredsedovia (Slovák a Čech). Vytvorený Československý zväz v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov bol definovaný ako „združenie všetkých Čechoslovákov žijúcich v kráľ. SCHS. ... Účelom zväzu bolo združiť Čechoslovákov žijúcich v kráľ. SCHS k spoločnej práci v odbore kultúrnom, hospodárskom a národnom, byť ich reprezentantom, starať sa o uvedenie povinnosti ku kráľ. SCHS, ako aj to, aby sa oba národy čo najlepšie prakticky zoznámili a zblížili“. Rokovacími jazykmi zväzu boli slovenčina a čeština. Hlavné ciele zväzu bolo združovanie už jestvujúcich „československých“ spolkov, podpora ich činnosti, starostlivosť o zakladanie podobných spolkov na miestach, kde boli vhodné podmienky na ich rozvoj, vydávanie časopisu a iných publikácií, starostlivosť o zriaďovanie „československých“ škôl a jazykových kurzov, uskutočňovanie prednášok, kurzov, výstav, koncertov, ktoré by slúžili na kultúrne a hospodárske povznesenie „Čechoslovákov“ a obhajoba kultúrnych, hospodárskych a iných záujmov Slovákov a Čechov v Kráľovstve SHS (Juhoslávii). Členom zväzu sa mohol stať Slovák alebo Čech žijúci v Juhoslávii prostredníctvom československého spolku, ktorý sa do zväzu prihlásil, alebo ak taký v jeho bydlisku

⁹⁷ Valné zhromaždenie spolku čsl. akademikov v Kráľ. SHS v Petrovci dňa 11. augusta 1924. In *Svit*, roč. 1, 1924, č. 5, s. 171-172.

⁹⁸ SIRÁCKY, Ján a kol. *Slováci vo svete 1*, s. 167.

⁹⁹ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na priestupný rok 1936*, roč. 17, 1935, s. 180.

nejestvoval, tak priamou prihláškou. Prvým predsedom zväzu bol advokát Ľudovít Mičátek,¹⁰⁰ podpredsedovia dvaja Česi, konatelia, a pokladníci Slováci. Prvým sídlom zväzu bol Nový Sad. Vo výbore zväzu boli 13 Česi a šiesti Slováci. Aj napriek tomu, že Slovákov bolo v Juhoslávii podstatne viac a boli národne uvedomelejší ako Česi, mali väčšinu pozícií v zväze Česi. Českí funkcionári mali vyššie spoločenské a majetkové postavenie a vzdelanie ako slovenskí.¹⁰¹

V roku 1924 sa sídlom zväzu stal Belehrad a novým predsedom Čech Josef Hrnčíř. „Po príchode do Belehradu sa činnosť zväzu, ktorá v prvých rokoch zrejme nespĺnila očakávanie, značne zintenzívnila a organizačne sa upevňovala budovaním sekretariátu.“ V roku 1925 Československý zväz združoval 88 „československých“ spolkov a inštitúcií, pričom československými sa nazývali aj spolky čisto české, aj čisto slovenské. Z 35 slovenských spolkov v Báčke, Banáte a Srijeme bolo 16 čitateľských spolkov a čitární, šesť spolkov československých žien, štyri remeselnícke spolky, dve sokolské jednoty, jeden roľnícky, jeden akademický a pod. Ich počet sa neskôr menil. Niektoré zanikali a niektoré vznikali.¹⁰² V roku 1926 zväz združoval 69 českých a slovenských spolkov a 81 individuálnych členov. Československý zväz v rokoch 1925 – 1927 vydával detský časopis *Zornička*. Roku 1925 vydal *Almanach Československého sväzu* a roku 1926 *Sborník Československého sväzu*, ktoré zostavil tajomník zväzu staropazovský učiteľ a katechéta Karol Lilge.¹⁰³ Vydanie časopisu *Zornička* a *Sborníku československého sväzu* v roku 1926 bolo stratové.¹⁰⁴

Zväz mal aj svoju Ústrednú knižnicu v chorvátskom Daruvaru s pobočkou v Starej Pazove. Knižnica zakladala tzv. kočovné knihovníčky pre mládež.¹⁰⁵ Všetky ostatné inštitúcie založené zväzom mali sídlo v Záhrebe: Matica školská, Divadelný odbor zväzu a Osvetový odbor československého zväzu pre český vidiek. Tieto inštitúcie výrazne nezasiahli do života Slovákov vo Vojvodine. Postupne sa činnosť zväzu čoraz viac prenášala na jednotlivé strediská, „keďže ústredie bolo značne vzdialené najmä od českých dedín v Chorvátsku“¹⁰⁶ a slovenských obcí v Báčke.

Keď bolo nutné, zväz organizoval zbierky. Napríklad v máji 1924 na pomoc Dunajom zaplavených obcí v Báčke, keď bolo postihnutých do 400 slovenských rodín. Vtedy Československý zväz vydal výzvu na zbierku pre postihnutých. Samotný zväz daroval

---

¹⁰⁰ Ľudovít Mičátek (1874 – 1928). Politik, redaktor, vydavateľ, publicista, advokát. Organizátor politického, kultúrneho a hospodárskeho života dolnozemskej Slovákov v Uhorsku a v Kráľovstve SHS, zakladateľ peňažných ústavov. Obhajoval Slovákov v Kovačickom procese (1907) a bol predseda Slovenskej národnej strany v Juhoslávii.

¹⁰¹ Protokol sjazdu Čechoslovákov. In LILGE, Karol (ed.). *Almanach Československého sväzu v Kráľovstve SHS*, s. 106-120.

¹⁰² SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie*, s. 411-412.

¹⁰³ Karol Lilge (* 1888 Mošovce – † 1953 Beška). Bývalý československý legionár, staropazovský učiteľ a katechéta, vlastivedný a osvetový pracovník, prekladateľ z chorvátskej literatúry. Autor knižnej monografie *Stará Pazova*, ktorá vyšla v roku 1932 v Myjave.

¹⁰⁴ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1927*, roč. 8, 1926, s. 166.

¹⁰⁵ V dobových prameňoch Slovákov vo Vojvodine sa nespomínajú.

¹⁰⁶ SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie*, s. 412.

3 000 dinárov. „Táto svojpomocná akcia, žiaľbohu, nevyviesla mnoho, ale niektoré obce predsa pekne prispeli.“¹⁰⁷

Zväz sa snažil nezaplietť do politických bojov, ktoré otriasali Juhosláviou, ale v skutočnosti podporoval politiku srbských vládnucich kruhov v Belehrade, čím vyvolával nedôveru českých roľníkov v Chorvátsku. Členstvo slovenských a českých spolkov združených v Československom zväze tvorili z väčšej časti príslušníci inteligencie, remeselníci a obchodníci a v menšom počte strední a bohatší roľníci. Zväz pôsobil v duchu čechoslovakizmu¹⁰⁸ a predpokladáme, že bol neoficiálne pod vplyvom česoslovenskej zahraničnej politiky. Podieľal sa na organizovaní verejných osláv narodenín prezidenta T. G. Masaryka a výročia založenia ČSR 18. októbra.¹⁰⁹ Prispel k zblíženiu Čechov a Slovákov v Juhoslávii v kultúrnej a školskej oblasti.¹¹⁰ Po Mnichovskej dohode vydal zväz 1. októbra 1938 výzvu Slovákom a Čechom v Juhoslávii na pomoc ČSR.¹¹¹

Zo slovenských spolkov mali svojim pôsobením najbližšie k česoslovenskému zväzu Spolok česoslovenských akademikov a Ústredný spolok česoslovenských žien. Členom Československého zväzu sa stala aj Matica slovenská v Juhoslávii. Založenie Matice slovenskej v roku 1932 sa nestretlo s porozumením niektorých českých funkcionárov zväzu. V roku 1933 boli v časopise *Jugoslávští Čechoslováci*¹¹² publikované články, ktoré obviňovali novozaloženú Maticu slovenskú a jej funkcionárov z narušania česoslovenskej jednoty.¹¹³ Neskôr sa vzájomné vzťahy oboch spolkov vylepšili.

Matica slovenská v Juhoslávii

Najvýznamnejším slovenským kultúrnym spolkom v Juhoslávii bola Matica slovenská. O jej založení rozhodol Poradný výbor Slovákov Dunajskej bánoviny 18. mája 1932. Na prípravu jej založenia a vypracovanie stanov bol poverený pracovný výkonný výbor.¹¹⁴ Podľa návrhu stanov mala mať Matica dvojakých členov: zakladajúcich a riadnych. Za zakladajúceho člena bol považovaný každý, kto zaplatil jednorazový poplatok 1 000 dinárov. Riadni členovia mali platiť ročné príspevky vo výške 36 dinárov. Z členských príspevkov mali členovia dostávať zdarma alebo za znížené ceny knihy vydané Maticou slovenskou.¹¹⁵ Na zasadnutí 21. júla 1932 v Petrovci prípravný výbor zostavil návrh členov predsedníctva a ostatných funkcionárov. Matica mala mať jedného predsedu, troch podpredsedov (pre Báčku, Banát a Srieň), troch sekretárov,

¹⁰⁷ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1925*, roč. 6, 1924, s. 132.

¹⁰⁸ SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie*, s. 412.

¹⁰⁹ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1930*, roč. 11, 1929, s. 129. *Národný kalendár na priestupný rok 1936*, roč. 17, 1935, s. 180.

¹¹⁰ LILGE, Karol. Prehľad slovenského školstva v Juhoslávii. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 1. s. 44.

¹¹¹ Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na priestupný rok 1940*, roč. 21, 1939, s. 156.

¹¹² Časopis *Jugoslávští Čechoslováci*, vychádzajúci od roku 1922 nahradil *Česoslovenské listy* a vychádzal v Daruvare.

¹¹³ VRBACKÝ, Andrej. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár 1934*, roč. 15, 1933, s. 149.

¹¹⁴ Založenie Matice slovenskej. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 40, s. 1.

¹¹⁵ Matica slovenská. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 49, s. 1.

knihovníka, archivára, pokladníka a výbor. V jej rámci mali byť aj vedecké odbory.¹¹⁶ Práca na prípravách založenia Matice pokračovala rýchlo a zakladajúcich členov stále pribúdalo. Viac ako týždeň pred zakladajúcim valným zhromaždením bol v *Národnej jednote* uverejnený návrh stanov. Programovým cieľom Matice slovenskej v Juhoslávii malo byť: „zjednotenie všetkých milovníkov národa a života slovenského v Juhoslávii, aby spoločnými silami pracovali na pozdvihnutí slovenskej vzdelanosti a tým i na hmotnom dobrobyte slovenského národa v Juhoslávii“.¹¹⁷

Zakladajúce valné zhromaždenie Matice slovenskej v Juhoslávii sa konalo v Petrovci na dvore petrovskeho gymnázia v rámci Slovenských národných slávností v dňoch 14. a 15. augusta 1932.¹¹⁸ Na zhromaždení sa zúčastnilo od 1 500 do 2 000 ľudí.¹¹⁹ V deň schválenia stanov 15. augusta 1932 mala Matica 132 zakladajúcich a 360 riadnych členov. Zvolený výbor Matice tvorili: čestný predseda Ján Kvačala, predseda Ján Bulík,¹²⁰ podpredsedovia báčsky konsenior Samuel Štarke, sriemsky senior Vladimír Konštantín Hurban a banátsky senior Jozef Janiš, sekretármi boli profesor Michal Topoľský, učiteľ Karol Lilge a farár Gustáv Klobušický, pokladník Ivan Grúnik. Zvolené boli aj obecné výbory jednotlivých oblastí.¹²¹

Matica slovenská v Juhoslávii sa po svojom vzniku stala členom Československého zväzu v Juhoslávii a jej predseda bol jedným z podpredsedov zväzu.¹²² V rokoch 1934 – 1935 sa stala majiteľom Kníhtlačiarne účastinárskej spoločnosti v Petrovci.¹²³

Na začiatku mala Matica 16 miestnych odborov v nasledovných osadách: v Báčke: Nový Sad, Pivnica, Selenča, Hložany, Kulpín, Kysáč, Petrovec, Bajša, Silbaš; v Banáte: Kovačica, Padina, Slovenský Alexandrovec, Slovenský Aradáč, Potiský Sv. Mikuláš; v Srieme: Stará Pazova, Sólany (Soljani). Najaktívnejšie boli miestne odbory v Pivnici, Kysáči, Slovenskom Alexandrovci a Kovačici.¹²⁴

Matica slovenská v Juhoslávii sa stala najvýznamnejšou a navyše integrujúcou inštitúciou Slovákov vo Vojvodine medzi svetovými vojnami. Čo sa predtým nepodarilo Slovenskej národnej strane v Juhoslávii, to sa sčasti podarilo Matici slovenskej. Do národného hnutia zmobilizovala Slovákov zo všetkých obcí, kde žili Slováci, pritiahla nielen inteligenciu, remeselníkov, obchodníkov, ale aj roľníkov. Angažovanosť jednotlivých vrstiev slovenskej spoločnosti bola úmerná ich sociálnemu postaveniu. Aj keď sa jej

¹¹⁶ Zasadnutie prípravného výboru Matice slovenskej. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 55, s. 1.

¹¹⁷ Návrh stanov Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 58, s. 2.

¹¹⁸ Pozvanie na zakladajúce valné zhromaždenie Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 58, s. 1.

¹¹⁹ Naše gymnázium zostáva úplné, osemtriedne. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 60, s. 2.

¹²⁰ Ján Bulík (* 1897 Kovačica – † 1942 Mauthausen), advokát. Od roku 1929 stál na čele Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva. V rokoch 1932 – 1935 bol predsedom Matice slovenskej v Juhoslávii. Po roku 1938 sa zapojil do československého odboja. V Prahe ho zatkleo gestapo. Zahynul v koncentračnom tábore.

¹²¹ Druhý deň matičného zhromaždenia. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 60, s. 3.

¹²² SIRÁCKY, Ján a kol. *Slováci vo svete I*, s. 165.

¹²³ HRONEC, Vít'azoslav. *Bibliografia knižnej tvorby vydavateľstiev Kultúra a Obzor 1919 – 1998*. Báčsky Petrovec : Kultúra, 1999, s. 6.

¹²⁴ TOPOĽSKÝ, Michal. Zpráva tajomníka. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 101.

podarilo obísť politické názory jednotlivcov, nepodarilo sa jej prekonať sociálne rozdiely. V obciach, kde mali Slováci väčšinu, chudoba aspoň pasívne participovala na národnom snažení. V horšom postavení boli chudobní Slováci v obciach, kde boli Slováci v menšine. Tiež pretrvali regionálne rozdiely. Matica slovenská pôsobila najaktívnejšie v Báčke, menej v Srieme a Banáte. Lokálpatriotizmus slovenských obcí pretrvával namiesto toho, aby ho prekonal. Je zaujímavé, že miestne odbory boli založené aj v obciach s menším počtom Slovákov, ako napr. v Bajši, Begeči a Sólňanoch, ale v Erdevíku, Binguli, Iloku, Vojlovici a Hajdušici nie.

Na čele Matice slovenskej v Juhoslávii bol úradujúci predseda. V rokoch 1932 – 1935 to bol právnik J. Bulík¹²⁵ a v rokoch 1935 – 1941 biskup S. Štarke.¹²⁶ Matica mala troch podpredsedov, pokladníka, knihovníka, archívára, vedúcich odborov (náčelníkov), členov užšieho výboru, členov širšieho výboru, ktorí zastupovali jednotlivé osady, právneho zástupcu a trojčlenný dozorný výbor.¹²⁷ Na začiatku mala Matica sedem odborov: národopisný, ľudovovýchovný, národohospodársky, divadelný, literárny, hudobný a historický.¹²⁸ Historický odbor sa v roku 1936 zmenil na historicko-muzeálny a v roku 1934 pribudla školská sekcia¹²⁹, ktorá sa v roku 1937 zmenila na odbor.¹³⁰ Ako posledná vznikla pri ľudovovýchovnom odbore v roku 1939 filmová sekcia.¹³¹ Na čele jednotlivých odborov bol náčelník.¹³²

S budovaním matičnej knižnice začali už na začiatku a spravoval ju knihovník.¹³³ Najviac prírastkov pochádzalo z Matice slovenskej zo Slovenska, zo zbierok československého poslanca Vladimíra Polívku a z nakladateľstva Leopolda Mazáča z Prahy. V roku 1940 počet kníh narástol na 8 233. Časť prírastkov bola z daru profesorskej knižnice gymnázia v Petrovci.¹³⁴ Požičiavala knihy jednotlivým miestnym odborom. V roku 1937 mala knižnica v jednotlivých obciach 173 členských čitateľov.¹³⁵ Organizácia jednotlivých miestnych matičných knižníc nebola na požadovanej úrovni. Miestne odborové knižnice väčšinou ani neinformovali ústredie, koľko čitateľov si knihy vypožičalo a aký počet. Vyskytli sa prípady, že sa nevedelo, kto knihu z knižnice požičal a komu. Knihy nevracali do ústredia v Petrovci aj niekoľko rokov a čitatelia nereagovali ani na výzvu vrátiť ich. A tak sa knihy strácali. Preto knihovník knižnice navrhoval, aby vedenie miestnych

¹²⁵ Pokračovanie valného zhromaždenia Matice slovenskej. In *Národná jednota*, roč. 16, 1935, č. 33, s. 3.

¹²⁶ Štarke, S. In AUGUSTÍNOVA, Eva – MAŤOVČÍK, Augustín (eds.). *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990) V. zväzok R – Š*. Martin : Matica slovenská, 1992, s. 502.

¹²⁷ Správa Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 96-97.

¹²⁸ Druhý deň matičného zhromaždenia. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 60, s. 3.

¹²⁹ Správa Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Náš život*, roč. 2, 1934, č. 2, s. 84.

¹³⁰ Správa Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Náš život*, roč. 5, 1937, č. 2, s. 118.

¹³¹ KLOBUŠICKÝ, Emil. Referát filmovej sekcie ľudovovýchovného odboru Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Náš život*, roč. 7, 1939, č. 2, s. 124.

¹³² Nie je jasné, či ide o odvodeninu zo srbského slova *načelnik*, čo znamená prednosta, šéf, správca, alebo o slovenské slovo „náčelník“, čo v tomto význame znamená vedúci odboru.

¹³³ BOLDOCKÝ, Gustáv. Zpráva knihovníka. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 103-104.

¹³⁴ KRIŽAN, Ivan. Zpráva knihovníka. In *Náš život*, roč. 8, 1940, č. 2, s. 10.

¹³⁵ KRIŽAN, Ivan M. Zpráva knihovníka. In *Náš život*, roč. 5, 1937, č. 2, s. 123.

odborov venovalo jeden deň v roku kontrole a zberu kníh pre Maticu, čím by sa počet kníh zvýšil.¹³⁶ Knižnica najprv sídlila v priestoroch gymnázia v Petrovci, odkiaľ sa v roku 1936 presťahovala do nových priestorov. Sťahovanie knižnice do nových priestorov spomalilo distribúciu kníh do ľudových škôl, čím sa znížil počet žiackych čitateľov.¹³⁷

Najaktívnejším odborom Matice slovenskej v Juhoslávii bol ľudovýchovný odbor.¹³⁸ Hlavnou náplňou práce bolo organizovanie prednášok, kurzov, nedeľných besiedok a tiež časopisy a knihy pre obyčajných ľudí. Prednáškové obdobie začínalo v novembri alebo v januári a končilo koncom marca. Väčšina prednášok sa konala v školských priestoroch. „Prednášateľmi boli väčšinou učitelia, profesori, lekári, kňazi, úradníci a iní.“ Prednášali sa najmä praktické veci z poľnohospodárstva, matematiky, zeme-pisu, ale aj všeobecno-vzdelávacie predmety.¹³⁹ Každoročne od jesene do jari Matica zorganizovala niekoľko desiatok prednášok.¹⁴⁰ Neskoršie pribudli kurzy, divadelné predstavenia, večierky a oslavy.¹⁴¹ Neodmysliteľnou súčasťou dobového folklóru boli oslavy výročí významných udalostí,¹⁴² sviatkov, narodenín kráľa Alexandra I., prezidenta T. G. Masaryka, Štefánikove oslavy, prípadne oslavy pri príležitosti narodenín niektorých významných osobností slovenského národného života v Juhoslávii. Odbor organizoval aj matičné dni v jednotlivých slovenských obciach. Program pozostával zvyčajne z týchto bodov: bohoslužby, prednášky, divadlá, spevy. Mal na starosti aj zakladanie knižníc pri miestnych odboroch.¹⁴³

Ľudovýchovný odbor zakladal v jednotlivých obciach pracovné miestne odbory a zabezpečil im zdarma alebo za nižšiu cenu časopisy zo Slovenska, ako napríklad *Národné noviny*, *Ľudový chýrnik*, *Slovenský ľud*, *Slovenský východ*, *Nové Slovensko*. Pre školské deti zabezpečila Matica slovenská z Turčianskeho Sv. Martina časopis *Slniečko*.¹⁴⁴

V roku 1939 vznikla pri odbore filmová sekcia. Sekcia sa najprv sústredila na organizovanie prednášok v Petrovci, Kulpíne, Kysáci a Hložanoch. Organizovala premietanie filmov, ktoré zapožičali: Československé vyslanectvo v Belehrade, Hygienické ústavy v Záhrebe a Novom Sade a filmový ústav v Záhrebe. Premietacie prístroje požičal Štátny hygienický ústav v Novom Sade. Premietalo sa napríklad v Petrovci, Kulpíne, Kysáci a Hložanoch. Pre vlastné potreby zakúpila sekcia kameru. V roku 1939 nahrála krátky pokusný film zobrazujúci žatvu.¹⁴⁵ Do polovice roka 1940 natočila niekoľko filmov so zábermi zo slovenských obcí vo Vojvodine. Okrem toho boli natočené aj súkromné filmy a jeden farebný film, ktoré tiež boli majetkom Matice slovenskej. Vzhľadom

¹³⁶ KRIŽAN, Ivan. Zpráva knihovníka. In *Náš život*, roč. 8, 1940, č. 2, s. 10.

¹³⁷ KRIŽAN, Ivan M. Zpráva knihovníka. In *Náš život*, roč. 5, 1937, č. 2, s. 123.

¹³⁸ VRBACKÝ, Andrej. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár 1934*, roč. 15, 1933, s. 148.

¹³⁹ SIRÁCKY, Andrej. Zpráva ľudovýchovného odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 104-106.

¹⁴⁰ SIRÁCKY, Andrej. Zpráva ľudovýchovného odboru. In *Náš život*, roč. 2, 1934, č. 2, s. 90-92.

¹⁴¹ SIRÁCKY, Andrej. Zpráva ľudovýchovného odboru. In *Náš život*, roč. 5, 1938, č. 2, s. 124.

¹⁴² SIRÁCKY, Andrej. Zpráva ľudovýchovného odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 104-106.

¹⁴³ SIRÁCKY, Andrej. Zpráva ľudovýchovného odboru. In *Náš život*, roč. 2, 1934, č. 2, s. 90-92.

¹⁴⁴ SIRÁCKY, Andrej. Zpráva ľudovýchovného odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 104-106.

¹⁴⁵ KLOBUŠICKÝ, Emil. Referát filmovej sekcie ľudovýchovného odboru Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Náš život*, roč. 6, 1939, č. 2, s. 124.

na to, že tieto filmy boli natočené v báčskych obciach, očakávalo sa od národopisného odboru, že sa podobné filmy natočia aj v slovenských obciach v Srieme a Banáte. Popri vlastných natočených filmoch premietla filmová sekcia v rokoch 1939/1940 aj zábavné a „poučné“ filmy. Od novembra 1939 do marca 1940 zorganizovala prednášky v Petrovci, Kulpíne, Pivnici, Hložanoch a Kysáci, ktoré navštívilo okolo 200 poslucháčov. V ďalšom období sekcia plánovala natočiť filmy: *Hry našej mládeže*, *Výroba konopí a konopáreň* a *Priadky*.¹⁴⁶ Vzhľadom na to, že v apríli 1941 bola Juhoslávia zatiahnutá do vojny, sa to zrejme neuskutočnilo. Aký bol osud natočených filmov a či sa vôbec zachovali, sa nám nepodarilo zistiť.¹⁴⁷

Činnosť národohospodárskeho odboru mala spočívať v organizovaní prednášok, rozposielaní dotazníkov, vydavateľskej činnosti a praktickej spolupráci so slovenskými hospodárskymi inštitúciami. Odbor organizoval tkáčske textilné kurzy a podobne. Najrozsiahlejšia bola prednášková činnosť najmä o zdokonaľovaní domácej výroby, o hospodárskej kríze, obilí, chmeli. Najaktívnejší bol vedúci odboru Pavel Vřbovský.¹⁴⁸ Len od októbra 1932 do septembra 1933 sa zorganizovalo 18 prednášok v šiestich obciach.¹⁴⁹ Predseda odboru P. Vřbovský založil v Petrovci „konopársko-textilné družstvo“, ktoré organizovalo „tkáčsko-textilný kurz“, inicioval spoluprácu s chmeliarsko-hospodárskou školou, Slovenským roľníckym združením a so Združením vojvodinských chmeliarov v Petrovci.¹⁵⁰

Národopisný odbor sa sústredil na zber národopisného materiálu. Jeho vedúci Ján Čajak¹⁵¹ vypracoval podrobný plán, potrebný na zber národopisného materiálu, a rozoslal ho členom národopisného odboru, ktorými boli napríklad: učiteľské spolky, miestne odbory, ženský spolok s jeho pobočkami a niektorí farári. Náplň národopisného odboru sa nestretla s pochopením ľudí. Od založenia národopisného odboru v auguste 1932 až do augusta 1933 dostal J. Čajak len jeden materiál týkajúci sa slovenskej svadby v Starej Pazove.¹⁵² V roku 1933 inicioval zber národopisného materiálu, napr. porekadiel,

---

¹⁴⁶ KLOBUŠICKÝ, Emil. Zpráva o osvetovej činnosti Filmovej sekcie pri Ludovýchovnom a Národopisnom odbore. In *Náš život*, roč. 8, 1940, č. 2, s. 12.

¹⁴⁷ Nezmiňuje sa o tom ani Jozef Maďar v článku *Filmová tvorba Slovákov vo Vojvodine*. MAĎAR, Jozef. *Filmová tvorba Slovákov vo Vojvodine*. In DUDOK, Miroslav (ed.). *250 rokov života Slovákov vo Vojvodine*. Beograd : Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Nový Sad : Spolok vojvodinských slovakistov, 1996, s. 243-245.

¹⁴⁸ VŘBOVSKÝ, Pavel. Zpráva národohospodárskeho odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 106-108. Pavel Vřbovský. Inžinier, národohospodársky pracovník, publicista. Bol najaktívnejším propagátorom pestovania chmeľu a v priebehu 30. rokov 20. storočia, takmer až do okupácie Juhoslávie v roku 1941, navštívil skoro všetky slovenské osady v Báčke, Banáte a Srieme a prednášal o pestovaní chmeľu a jeho chorobách.

¹⁴⁹ VRBACKÝ, Andrej. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na rok 1934*, roč. 15, 1933, s. 148.

¹⁵⁰ VŘBOVSKÝ, Pavel. Zpráva národohospodárskeho odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 106-108.

¹⁵¹ Ján Čajak (* 1863 Liptovský Ján – † 1944 Petrovec), spisovateľ. Jeho niektoré diela: poviedka *Pred oltárom*, román *Rodiny Rovesných*, *Cholera*. Zaslúžil sa o založenie gymnázia v Petrovci. Predseda literárneho a národopisného odboru Matice slovenskej v Juhoslávii.

¹⁵² ČAJAK, Ján. Zpráva národopisného odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 108-109.

povestí, zvykov, obyčajov a piesní prevažne z obcí Petrovec, Kovačica a Kysáč,¹⁵³ ale, ako sám napísal, narazil na nezujem miestneho obyvateľstva. J. Čajak sa nemohol podujat' na cestu po slovenských obciach pre vysoký vek a chorobu. Neustále apeloval na slovenskú verejnosť, ale bezúspešne.¹⁵⁴ Nakoniec sa v roku 1936 vzdal funkcie vedúceho odboru.¹⁵⁵

Hlavnou úlohou literárneho odboru bolo vydávanie matičného časopisu *Nový život*, ktorý vychádzal od roku 1933. Redaktorom časopisu sa stal spisovateľ Ján Čajak a „členmi redakčného krúžku“ K. Lilge, profesori petrovskeho gymnázia Andrej Sirácky a Michal Topol'ský a inžinier Pavel Vřbov'ský. Na jeho vydávaní spolupracovali aj ďalší. Časopis sa neobmedzoval iba na literatúru, ale venoval sa aj iným otázkam verejného života.¹⁵⁶ Prvé číslo vyšlo v máji 1933.¹⁵⁷ Vychádzal štyri razy do roka, zo začiatku na 48 stranách,¹⁵⁸ od roku 1936 na 62 stranách a od roku 1940 opäť na 48 stranách.¹⁵⁹ Publikované články neboli honorované. Až v roku 1937 sa materiálne postavenie Maticy slovenskej natoľko zlepšilo, že mohla pristúpiť k odmeňovaniu hodnotnejších príspevkov. Odbor organizoval príležitostné spomienkové oslavy s priliehavými prednáškami.¹⁶⁰ Snažil sa nadviazať užšie styky aj s československými a juhoslovenskými literárnymi a osvetovými pracovníkmi.¹⁶¹

Divadelný odbor propagoval zber historických záznamov o divadelnej činnosti Slovákov žijúcich v Južoslávii, organizovanie dramatických krúžkov, divadelných knižníc a systematickú „výchovu ochotníckej generácie“. Jeho hlavnou úlohou však bolo podporovať rozvoj dramatického umenia v slovenských osadách.¹⁶² V rokoch 1933 – 1934 boli najaktívnejší divadelní ochotníci v Petrovci, Kysáči a Slovenskom Aradáči. Najväčšie divadelné knižnice mali Petrovec a Stará Pazova. Vo všeobecnosti pôsobili divadelné ochotnícke divadlá v slovenských osadách nezávisle na Matici slovenskej a jej divadelného odboru. Divadelní ochotníci hrali divadelné predstavenia v prospech rôznych spolkov a združení. Boli pre ne zdrojom finančného príjmu a v mnohých prípadoch skoro jedinou väčšou položkou, s ktorou určite mohli ročne počítať a ťažko sa s ňou lúčili. Divadelný odbor nadviazal spoluprácu s Maticou slovenskou v Turčianskom Sv. Martine, Ústredím slovenských ochotníckych divadiel¹⁶³ a Ústrednou Maticou divadelného ochotníctva

¹⁵³ VRBACKÝ, Andrej. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na rok 1934*, roč. 15, 1933, s. 148.

¹⁵⁴ ČAJAK, Ján. Zpráva národopisného odboru. In *Náš život*, roč. 2, 1934, č. 2, s. 93.

¹⁵⁵ ČAJAK, Ján. Zpráva národopisného odboru. In *Náš život*, roč. 4, 1936, č. 2, s. 127.

¹⁵⁶ VRBACKÝ, Andrej. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na rok 1934*, roč. 15, 1933, s. 148.

¹⁵⁷ ČAJAK, Ján. Zpráva literárneho odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 109-110.

¹⁵⁸ VRBACKÝ, Andrej. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na rok 1934*, roč. 15, 1933, s. 148.

¹⁵⁹ *Náš život*, roky 1936 – 1940.

¹⁶⁰ ČAJAK, Ján. Zpráva literárneho odboru. In *Náš život*, roč. 5, 1937, č. 2, s. 125.

¹⁶¹ ČAJAK, Ján. Zpráva literárneho odboru. In *Náš život*, roč. 6, 1938, č. 2, s. 126.

¹⁶² PETROVIČOVÁ, Adela. Zpráva divadelného odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 110-111.

¹⁶³ PETROVIČ, Ada. Zpráva divadelného odboru. In *Náš život*, roč. 2, 1934, č. 2, s. 93-94.

československého v Prahe.¹⁶⁴ V slovenských osadách vo Vojvodine sa ročne zahrlo niekoľko desiatok hier, napríklad v roku 1935 to bolo viac ako 50 divadelných predstavení. Najviac sa hrali divadelné hry autorov Ferka Urbánka, Ivana Stodolu, Antona Pavloviča Čechova, Boženy S. Timravy, Jozefa G. Tajovského, Bayarda Veillera a iných.¹⁶⁵

Historický odbor si za prvú úlohu vytýčil zozbierať správy o Samuelovi Balážovi, ktorý svoju pozostalosť odkázal v prospech Matice slovenskej.¹⁶⁶ Historický odbor nebol veľmi aktívny. S výnimkou rokov 1933 a 1939 sa v matičnom časopise *Náš život* nenachádzajú žiadne správy o jeho činnosti. Až v roku 1939 sa v Správe Historického odboru objavuje zmienka o tom, ako Matica slovenská v Juhoslávii plánovala vydať *Reprezentačný zborník Slovákov v Juhoslávii* pri príležitosti dvojstého výročia príchodu Slovákov na územie Vojvodiny. Zborník mal obsahovať časti: zemepis a štatistika, história a historicko-politická časť, cirkev a náboženstvo, kultúrne ustanovizne, národné hospodárstvo, sociálne ustanovizne, zdravotníctvo a telesná výchova, národopis, literatúra tamojších Slovákov. Vydanie zborníka bolo naplánované na rok 1940,¹⁶⁷ ale v skutočnosti nikdy nevyšiel. Historický odbor bol v roku 1936 premenovaný na historicko-muzeálny.¹⁶⁸

Školská sekcia (neskôr odbor) si vytýčila za cieľ vypracovať školské učebnice predmetov, ktoré sa mali vyučovať v slovenskom jazyku; zostaviť učebné osnovy pre vyučovanie slovenského jazyka; vydať detský časopis *Slniečko* a „zaplniť uprázdnené“ učiteľské miesta slovenských učiteľov. Tiež sa snažila presadiť čím užšiu spoluprácu medzi školou a evanjelickou cirkvou.¹⁶⁹ Zároveň organizovala podujatia na podporu slovenského školstva a verejné prednášky učiteľov. Do knihtlačiarne v Petrovci zadávala školská sekcia materiál na vydanie kníh v edícii *Lacná knižnica*. Tieto knihy boli darom Matice slovenskej a školskej sekcii pre usilovných žiakov na záver školského roka.¹⁷⁰

Školský odbor vypracovával učebnice pre slovenské školy.¹⁷¹ Vytrvalo, ale bezúspešne sa usiloval presadiť sústredenie slovenských poslucháčov pedagogických ústavov do jedného ústavu, konkrétne belehradského.¹⁷² Podobne sa nedarilo presadiť obsadenie voľných miest nezamestnanými učiteľmi aj napriek tomu, že kandidáti na miesta boli.¹⁷³

¹⁶⁴ PETROVIČOVA, Adela. Zpráva divadelného odboru. In *Náš život*, roč. 3, 1935, č. 2, s. 109-110.

¹⁶⁵ PETROVIČOVÁ, Adela. Zpráva divadelného odboru. In *Náš život*, roč. 4, 1936, č. 2, s. 125-126.

¹⁶⁶ MALIAK, Jozef. Zpráva historického a archiválneho odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 111-112. Samuel Baláž pochádzal z Petrovca a pôvodne bol poštárom v Novom Sade. Advokát Miloš Krno ho povolal za úradníka Slovenskej banky v Novom Sade, ktorú spolu s L. Mičátkom založili ešte pred prvou svetovou vojnou. S. Baláž bol Krnovým pomocníkom v národnej práci a mal zásluhu na šírení národného povedomia medzi novosadskými Slovákami. ČAJAK, Ján. Rozpomienka na Dr. Miloša Krnu (Dokončenie). In *Náš život*, roč. 3, 1935, č. 2, s. 49-50.

¹⁶⁷ RAPOŠ, Michal P. Zpráva historicko-muzeálneho odboru. In *Náš život*, roč. 7, 1939, č. 2, s. 126-128.

¹⁶⁸ Správa Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Náš život*, roč. 8, 1940, č. 2, s. 3.

¹⁶⁹ KMEŤ, Martin. Zpráva školskej sekcii. In *Náš život*, roč. 3, 1935, č. 2, s. 111.

¹⁷⁰ KMEŤ, Martin. Zpráva školskej sekcii. In *Náš život*, roč. 4, 1936, č. 2, s. 128.

¹⁷¹ KMEŤ, Martin. Zpráva Školského odboru. In *Náš život*, roč. 5, 1937, č. 2, s. 127.

¹⁷² KMEŤ, Martin. Zpráva Školského odboru. In *Náš život*, roč. 7, 1939, č. 2, s. 125-126.

¹⁷³ KMEŤ, Martin. Zpráva Školského odboru. In *Náš život*, roč. 5, 1937, č. 2, s. 127-128.

Roku 1938 v Petrovci zorganizoval prvú detskú divadelnú a recitačnú súťaž.¹⁷⁴ V roku 1940 práca školského odboru takmer ustala, ale podarilo sa pripraviť vydanie detského časopisu *Naše Slniečko*, z ktorého v prvom polroku 1940 vyšlo osem čísel.¹⁷⁵

Literárny spolok slovenských vzdelávateľov v Kráľovstve SHS

Založený bol v roku 1921. Za jeho predsedu bol zvolený učiteľ Štefan Kvas. „Cieľom spolku bolo: zveľaďovať a rozširovať literatúru, budiť záujem o ňu medzi ľuďom, pestovať dramatické umenie, hudbu a spev.“¹⁷⁶ Ďalšie informácie o tomto spolku sa nám nepodarilo zistiť. V dobovej tlači vojvodinských Slovákov sa nespomína.

Prehľad slovenských kultúrnych spolkov vo Vojvodine z roku 1925

Báčka

Bajša: *Slovensko-srbský čítací spolok* mal 60 členov; *Slovenský spevokol* 32 členov. Ani jeden spolok nemal knižnicu.

Hložany: *Slovenský čítací spolok* mal 40 členov a knižnicu s 240 zväzkami; *Vzájomná pomocnica*.

Kulpín: *Kulpínska slovenská čítareň* mala 67 členov, knižnicu nemala.

Kysáč: *Čítací spolok* mal 90 členov a knižnicu s 240 zväzkami. Schôdze sa konali v hostinci Pavla Ferka.

Lalič: *Slovenský čítací spolok* mal 65 členov a knižnicu so 105 zväzkami; *Slovenský hospodársky spolok*.

Nový Sad: *Československá beseda „Šafárik“* a knižnicu s 10 zväzkami; sídlo *Ústredného spolku československých žien v Kráľovstve SHS*, ktorý mal 300 členov.

Palánka (Báčska Palanka): *Staropalánsky slovenský čítací spolok* mal 60 členov; *Spolok československých žien* 12 členov.

Pivnica: *Telocvičná jednota „Sokol“* mala 70 členov a knižnicu so 150 zväzkami; *Ludová čítareň* mala 65 členov, ale nemala knižnicu; *Remeselnický spolok* mal 90 členov; *Slovenská obchodná akciová spoločnosť*.

Petrovec (Báčsky Petrovec): *Slovenský spevokol* mal 50 členov a knižnicu so 45 zväzkami; *Priemyselný čítací kruh* mal 150 členov a knižnicu so 450 zväzkami; *Priemyselný (remeselnický) spolok* mal 215 členov; *Slovenský športový klub* mal 102 členov; *Dobrovoľný hasičský zbor* mal 50 členov; *Telocvičná jednota Sokol* mala 131 členov a knižnicu so 190 zväzkami; *Ludová nedeľná škola* mala 140 členov a knižnicu s 299 zväzkami; *Prvý petrovský pohrebný spolok* mal 780 členov; *Spolok československých akademikov v Kráľovstve SHS* mal 86 členov a knižnicu so 133 zväzkami.

Silbaš: *Slovenský čítací spolok* mal 60 členov.

¹⁷⁴ KMEŤ, Martin. Zpráva Školského odboru. In *Náš život*, roč. 6, 1938, č. 2, s. 128.

¹⁷⁵ KMEŤ, Martin. Zpráva Školského odboru. In *Náš život*, roč. 8, 1940, č. 2, s. 14.

¹⁷⁶ ORMIS, Ján V. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*, s. 79.

Selenča: *Dobrovoľnícky hasičský spolok* mal 32 členov; *Slovenský čítací spolok* mal 240 členov a knižnicu s 15 zväzkami; *Slovenský čítací kruh* mal 86 členov a knižnicu s 30 zväzkami; *Rolnícky čítací spolok* mal 38 členov.

Banát

Kovačica: *Remeselnícky spolok* mal 120 členov; *Čítací spolok „Pokrok“* 36 členov; *Spolok československých žien* 55 členov.

Padina: *Padinský priemyselný spolok* mal 115 členov; *Čítací spolok* 70 členov; *Spolok československých žien* 40 členov a knižnicu s 20 zväzkami.

Potiský Sv. Mikuláš (Ostojícevo): *Cirkevný čítací spolok* mal 58 členov a knižnicu so 16 zväzkami.

Slovenský Alexandrovec (Jánošík): nemal slovenské spolky.

Slovenský Aradáč: *Čítací spolok* mal 35 členov a knižnicu so 60 zväzkami; *Spolok československých žien* mal 33 členov.

Vojlovica: *Čítací spolok slovenský* mal 63 členov.

Veľký Bečkerek (Zrenjanin): *Československá beseda Štefánik* mala 55 členov a dva pododborny: zábavný a spevácky a knižnicu s 122 zväzkami.

V Hajdušici a Bielom Blate neboli žiadne slovenské spolky.

Sriem

Šíd: *Slovenský čítací spolok Šíd* mal 42 členov a knižnicu s 37 zväzkami.

Stará Pazova: *Slovenská pospolitá čítareň* mala 141 členov a knižnicu s 380-400 zväzkami a odoberala 16 slovenských, českých a srbochorvátskych časopisov; čítareň mala svoj vlastný Slovenský dom.

Erdevík: *Čítací spolok*.

Binguľa: *Beseda* mala 24 členov a knižnicu s 18 zväzkami.

V Bóľovciach, Lúgu, Lube a Iloku neboli v roku 1925 žiadne slovenské spolky.¹⁷⁷

Niektoré spolky neskôr zanikli a ďalšie vznikli.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Periodiká

Dolnozemský Slovák, 1919

Národná jednota, 1923, 1926, 1928, 1929, 1932, 1935

Národný kalendár, 1919 – 1941

Náš život, 1933 – 1940

Svit, 1923 – 1924

Literatúra

BABIÁK, Ján. Charakteristiky skúmaných lokalít. In BENŽA, Mojmir (ed.). *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Juhoslávii*. Báčsky Petrovec : Matica slovenská v Juhoslávii, 2002, s. 61-81.

¹⁷⁷ Spolky a školy v našich osadách, s. 133-140.

BABIAK, Ján. *Ked' vzlietol Sokol petrovský*. Báčsky Petrovec : Historicko-etnograficko-ľudovýchovná komisia pri Matici slovenskej v Juhoslávii, 2001.

BABIAK, Ján. *Slovenské národné slávnosti*. Báčsky Petrovec : Matica slovenská v Srbsku, 2006.

BABIAK, Ján. Verejné (sokolské) cvičenia na slovenských národných slávnostiach medzi dvoma vojnami. In BOLDOCKÝ, Samuel (ed.). *Petrovec. 250 rokov príchodu Slovákov do Petrovca 1745 – 1995*. Báčsky Petrovec : Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec, 1995, s. 515-532.

BARTALSKÁ, Ľubica. Slovenské ženy v Ústrednom spolku československých žien v Kráľovstve SHS. In *Slováci v zahraničí 13*. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 131-136.

BARTOŠ, Juraj. *Dobrovoľný hasičský spolok Hložany 1932 – 2012*. Hložany : Dobrovoľný hasičský spolok, Miestne spoločenstvo Hložany, 2012.

BARTOŠ, Juraj. Športový život v Hložanoch. In FEKETE, Samuel (ed.). *Hložany 1756 – 1986*. Hložany : Miestne spoločenstvo, 1986, s. 325-348.

BERÉDI st., Juraj. Hasičstvo v Selenči. In GAŠPAROVSKÝ, Jozef (ed.). *Selenča 1758 – 1998. Zborník prác*. Selenča : Slovan; Báčsky Petrovec : Kultúra, 1998.

ČAPANDA, Jozef – RALBOVSKÁ, Kristína. Záznamy o najstarších muzikantoch – hudobníkoch v Selenči (minulosť). In GAŠPAROVSKÝ, Jozef (ed.). *Selenča 1758 – 1998. Zborník prác*. Selenča : Slovan; Báčsky Petrovec : Kultúra, 1998, s. 650-689.

DUDOK, Emil – DAMIANOVÁ, Katarína. Hasičská činnosť v Hložanoch. In FEKETE, Samuel (ed.). *Hložany 1756 – 1986*. Hložany : Miestne spoločenstvo, 1986, s. 320-324.

FARKAŠ, Jozef J. *Dejiny Kovačice 1802 – 1946*. Kovačica : Autor, 1985.

FEKETE, Samuel. Z dejín Hložianskeho divadla. In FEKETE, Samuel (ed.). *Hložany 2*. Hložany : Miestny odbor Matice slovenskej v Hložanoch, 1998, s. 366-370.

FILIP, Michal. K otázke zániku časopisu Svit. In *Výročie časopisu Svit*. Nový Sad : Obzor, 1975, s. 195-198.

GACÉŠA, Nikola L. Demografске i socialne prilike u vreme prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918 godine. In SMILJANIĆ, Milutin (ed.). *Prisajedinjenje Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918*. Novi Sad : Muzej Vojvodine, Institut za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 1993, s. 49-57.

HRONEC, Viťazoslav. *Bibliografía knižnej tvorby vydavateľstiev Kultúra a Obzor 1919 – 1998*. Báčsky Petrovec : Kultúra, 1999.

LILGE, Karol (ed.). *Almanach Československého svazu v Kráľovstve SHS*. Petrovec : Vydané Nákladom Československého svazu v Kráľ. SHS, 1925.

LILGE, Karol. *Stará Pazova*. Myjava : Nákladom a tlačou D. Pažického na Myjave, 1932.

MAĐAR, Jozef. Filmová tvorba Slovákov vo Vojvodine. In DUDOK, Miroslav (ed.). *250 rokov života Slovákov vo Vojvodine*. Beograd : Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Nový Sad : Spolok vojvodinských slovakistov, 1996, s. 243-245.

ORMIS, Ján V. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Náklad a tlač Kníhtlačiarne úč. spol., 1935.

PALIĆ, Milenko. *Srbi u Mađarskoj – Ugarskoj do 1918*. Novi Sad : Futura publikacije, 1995.

PODHRADSKÝ ml., Ján. Ján Podhradský, ktorý zhudobnil prvú slovenskú operetu juhoslovanských Slovákov. In FEKETE, Samuel (ed.). *Hložany 2*. Hložany : Miestny odbor Matice slovenskej v Hložanoch, 1998, s. 389-397.

RALBOVSKÁ, Kristína. Spolky pri rímskokatolíckej cirkvi. In GAŠPAROVSKÝ, Jozef (ed.). *Selenča 1758-1998. Zborník prác*. Selenča : Slovan; Báčsky Petrovec : Kultúra, 1998, s. 628-630.

SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie domova*. Martin : Matica slovenská, 1985.

SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie domova*. 2. vyd. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2002.

SIRÁCKY, Ján a kol. *Slováci vo svete 1*. Martin : Matica slovenská, 1980.

SKLABINSKÁ, Milina. Aktivity cirkevných spevokolov v medzivojnovom období zaznamenané v dobovej tlači. In SKLABINSKÁ, Milina (ed.). *Slovenská hudba vo Vojvodine 2012. Zborník prác 8. konferencie muzikológov a hudobných odborníkov, Nový Sad 24. novembra 2012*. Nový Sad : Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov; Báčsky Petrovec : Kultúra, 2013, s. 51-58.

SPEVÁK, Samuel. Z dejín hasičského spolku. In BOLDOCKÝ, Samuel (ed.). *Petrovec. 250 rokov príchodu Slovákov do Petrovca 1745 – 1995*. Báčsky Petrovec : Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec, 1995, s. 775-786.

ŠIFEL ml., Jozef. Požiarnictvo. In CICKA, Ján (ed.). *Kovačica 1802 – 2002. Zborník prác pri dvestročnici mesta*. Kovačica : Miestne spoločenstvo Kovačica, 2002, s. 379-384.

Štarke, S. In AUGUSTÍNOVA, Eva – MAŤOVČÍK, Augustín (eds.). *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990) V. zväzok R – Š*. Martin : Matica slovenská, 1992.

Záznamy o najstarších muzikantoch – hudobníkoch v Selenči. In *Miestne spoločenstvo Selenča*. Dostupné online: <<https://selenca.rs/sk/selenca/kultura/zaznamy-o-najstarsich-muzikantoch-hudobnikoch-v-selenci>>.

PhDr. Ján Tkáč, PhD.
Univerzitná knižnica v Bratislave
Ventúrska 11
811 01 Bratislava, Slovakia
tkac1985@gmail.com